

Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri ile Okul İklimi Düzeyleri

SÜMEYRA ARICAN

Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türkiye
Yalova University, Faculty of Islamic Sciences, Türkiye
sumeyratekin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3158-1840>

ŞEFİKA MUTLU

Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Türkiye
Ministry of National Education, Directorate General for Religious Teaching, Türkiye
sefikakirmizi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6394-6651>

Öz

Her yeni yüzyılın kendine özgü özellikleri ve eğitim anlayışı bulunmaktadır. Zaman olarak 2000 yılı sonrası dönemi ifade eden 21. yüzyılda, 21. yüzyıl becerileri kavramı ortaya çıkmıştır. Bu çağda yaşayan bireylerin bilgi çağının gerektirdiği becerilere uyum sağlaması ve kendilerini sürekli geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Türkiye de bu çağa yönelik eğitim politikaları geliştirmeye çalışmıştır. Böylece çağın gerektirdiği becerilere yönelik değişiklikler örgün eğitim kurumlarında uygulanmaya başlamıştır. Örgün eğitim kurumları olan okullar çeşitli iletişim ve etkileşimlerle öğrenmenin gerçekleştirildiği mekânlardır. Okullarda öğrenciler sosyal, duygusal ve bilişsel açıdan geliştirilmektedir. Okul iklimi, okulların sahip olduğu tüm özellikleri ifade etmektedir. Bu iklim öğrencilerin öğrenme ortamını şekillendirmekte ve öğrenci başarısını etkilemektedir. Bu çalışmada Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırma evreni Türkiye genelindeki Anadolu imam hatip liselerinde öğrenim gören öğrencilerdir. Uygun örnekleme yöntemiyle araştırmaya 1.748 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve Orhan-Göksun tarafından geliştirilen “21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği” ile Durnalı ve Filiz tarafından uyarlanan “Delaware Okul İklimi Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler Google Form aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS 23 paket programında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimleyici analizlerle birlikte çıkarımsal analizlerden ilişkisiz (bağımsız) örneklemler t testi ile tek faktörlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise Scheffe testi kullanılmıştır. 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği verilerinin Cronbach Alpha güvenirlik

katsayısı $\alpha=.897$; Delaware Okul İklimi Ölçeği verilerinin güvenilirlik katsayısı $\alpha=.913$ bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine ilişkin görüşlerinin ortalaması 5'li likert ölçeğinde $\bar{x}=3.40$ değeri ile yüksek düzey aralığındadır. Katılımcıların 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik görüşleri, cinsiyet, okul program türü, okulda atölye/kulüp varlığı, evde kütüphane varlığı ve aile gelir durumuna göre anlamlı olarak farklıdır. Öğrencilerin Delaware okul iklimine ilişkin görüşlerinin ortalaması 4'lü likert ölçeğinde $\bar{x}=2,68$ değeri ile yüksek düzey aralığındadır. Katılımcıların Delaware okul iklimine yönelik görüşleri, cinsiyet, okul program türü, okulda kütüphane varlığı, okulda atölye/kulüp varlığı, sınıf mevcudu ve aile gelir durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşleri arasındaki ilişki incelenmiş, korelasyon katsayısı $r=.220$ değeriyle düşük düzeyde de olsa aralarında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Öğrenci, 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri, Okul İklimi.

21st-Century Learning Skills and School Climate Levels of Anatolian Imam Hatip High School Students

Abstract

Each new century has its own characteristics and understanding of education. In the 21st century, which refers to the period after 2000, the concept of 21st-century skills has emerged. It is emphasised that individuals living in this age should adapt to the skills required by the information age and continuously improve themselves. Türkiye has also tried to develop education policies for this age. Thus, changes towards the skills required by this age have started to be implemented in formal education institutions. Schools, which are formal education institutions, are places where learning is realised through various communication and interactions. In schools, students are developed socially, emotionally and cognitively. School climate refers to all the features that schools have. This climate shapes the learning environment of students and affects student achievement. This study examines the levels of 21st-century learner skills of students studying in Anatolian Imam Hatip high schools and their views on school climate and the relationship between these levels. The research was conducted with the relational survey model, one of the quantitative research methods. The research population is students studying in Anatolian Imam Hatip high schools across Türkiye. The sample consisted of 1,748 students who were selected via the convenient sampling. Personal information form and the "21st-Century Learner Skills Scale" developed by Orhan-Göksun and the "Delaware School Climate Survey" adapted by Durnalı and Filiz were used as data collection tools. Data were collected through Google Forms. The data of the study were analysed in SPSS 23 software. In the analysis of the data, descriptive analyses, unrelated (independent) samples t-test and one-factor analysis of variance (ANOVA test) were performed. Scheffe test was utilised for multiple comparisons. Cronbach Alpha reliability coefficient of the 21st Century Learner Skills Scale data was $\alpha=.897$, while the reliability coefficient of the Delaware School Climate Scale data was found to be $\alpha=.913$. According to the research results, the average of students' views on 21st century learner skills is in the high range with $\bar{x}=3.40$ on a 5-point Likert scale. Participants' views on 21st century learner skills differ significantly according to gender, school program type, presence of a workshop/club at school, presence of a library at home, and family income level. The average of students' opinions about Delaware school climate is in the high range with $\bar{x}=2.68$ on a 4-point Likert scale. Participants' views on Delaware school climate differ significantly according to gender, school program type, presence of a library at the school,

presence of a workshop/club at the school, class size and family income. The relationship between Anatolian Imam Hatip high school students' 21st century skills and their views on school climate was examined, and a positive relationship was found between them, albeit at a low level, with the correlation coefficient $r=.220$.

Keywords: Religious Education, Anatolian Imam Hatip High School, Student, 21st-Century Learner Skills, School Climate.

Giriş

Eğitim, dünyadaki sosyolojik ve teknolojik gelişmelerden etkilenmekte ve bu gelişmeler çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. 21. yüzyılda, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da değişimler yaşanmıştır. Öğreten ve öğrenen rollerinde yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır ve öğrenenlerden bu yüzyıla uygun yeni becerileri edinmeleri beklenmektedir. 21. yüzyıl becerileri bilgi çağında yaşayan ve yaşadıkları çağa nitelikli bir şekilde uyum sağlaması beklenen bireylerin sürekli geliştirmeleri gereken beceri setlerini ifade etmektedir.¹ P21 (Partnership for 21st Century Learning-21. Yüzyıl Becerileri İçin Ortaklık) oluşumu, ISTE (International Society for Technology in Education), ATCS (Assessment and Teaching of 21st Century Skills), EnGauge, Orta Kuzey Bölgesel Eğitim Laboratuvarı (NCREL), American Association of School Librarians (AASL), Avrupa Birliği (AB) ve OECD gibi kuruluşlar eğitim ve öğretimde gerçekleştirilecek değişimler için eğitimcilerle çeşitli çalışmalar yürütmüştür.² Bunun sonucunda 21. yüzyıl becerilerine yönelik farklı tasnifler ve tanımlamalar geliştirmişlerdir. Bu tasniflerinden birine göre 21. yüzyıl becerileri; öğrenme ve yenilik becerileri, dijital okuryazarlık becerileri ile yaşam ve kariyer becerileri setlerinden oluşmaktadır.³ Bu bağlamda Türkiye’de de dünyadaki gelişmelere paralel olarak, içinde bulunulan çağa yönelik eğitim politikaları belirlenmiş, Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi- FATİH Projesi hayata geçirilmiş, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) oluşturulmuş ve 2023 Eğitim Vizyon Belgesi⁴ açıklanmıştır. MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı da 21. yüzyıl öğretmen⁵ ve öğrenci⁶ profilini belirleyen çalışmalar yürütmüştür. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı “21. Yüzyıl

¹ Erceken Hamarat, “21. Yüzyıl Becerileri Odağında Türkiye’nin Eğitim Politikaları,” 8.

² Hamarat, “21. Yüzyıl Becerileri Odağında Türkiye’nin Eğitim Politikaları,” 8-9; Derya Orhan Göksün ve Adile Aşkın Kurt, “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki,” 109; Serkan Çiftçi ve diğerleri, “21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Öğrenci, Öğretmen ve Eğitim Ortamları,” 722.

³ Çiftçi ve diğerleri, “21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Öğrenci, Öğretmen ve Eğitim Ortamları,” 722.

⁴ MEB, “2023 Eğitim Vizyonu”.

⁵ 21. Yüzyıla Girerken Türk Eğitim Sisteminin İhtiyaç Duyduğu Çağdaş Öğretmen Profili.

⁶ MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili.

Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu”⁷ yayınlamıştır. Ayrıca 2018 yılında tüm derslerin öğretim programları yenilenerek beceri temelli eğitime geçilmiştir.

21. yüzyıl becerileri olarak ifade edilen becerileri edinme süreci daha önceki deneyimlerden farklılaşmaktadır. Eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrenenleri kılavuzladığı, öğrenenlerin öğrenme sorumluluğunu üstlendikleri bir döneme girilmiştir. Yine bu bağlamda teknoloji ve bilgi okuryazarlığı, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, problem çözme, özsaygı, özdeğer, öz yönetim, öz sorumluluk, öz yeterlik, iletişim becerileri, iş birliği, liderlik, farklılıklara saygı, küresel vatandaşlık gibi kavramlar gündeme gelmiştir. 21. yüzyılda öğrencilerin hem bilişsel hem duyuşsal hem de sosyo-kültürel açıdan kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir.⁸ Öğrenciler bu becerileri formal veya informal yollarla kazanmak durumundadır.

Öğrencilerin çoğunluğu eğitimlerini örgün eğitim kurumları olan okullarında sürdürmektedir. Sadece bir bina olmayan okulda öğrenmenin gerçekleşmesi için sürekli etkileşimler yaşanmakta, bu ortamda öğrenciler sosyal ve duygusal açıdan gelişmekle birlikte akademik açıdan da ilerlemektedirler.⁹ Ancak bu gelişim bireysel deneyimin ötesinde, daha geniş bir topluluk içerisinde gerçekleşmektedir. Bu ortamlar, gençlerin güven duymalarını sağlayan norm ve değerleri içermekte ve öğrenciler, aileler ve eğitimcilerin birlikte geliştirdiği ortak bir vizyonu ifade etmektedir.¹⁰ Okul iklimi insan ve çevreyle ilişkiler, fiziksel yapı ve düzen gibi ortamın iç ve dış özellikleriyle açıklanmaktadır.¹¹ Okul iklimi öğretmenler için sağlıklı bir çalışma ortamını, öğrenciler için ise sağlıklı bir öğrenme ortamını ifade etmekte ve öğrenci başarısını yükseltmektedir.¹² Okul iklimi, formal eğitimin etkililiğini artırmakta ve öğrencilerin gelişimlerini desteklemektedir. Ancak her okulun iklimi kendine özgü bir nitelik taşımaktadır. Çünkü her okulun fiziksel özellikleri, o okuldaki bireylerin kültürel geçmişleri, değer yargıları ve insan ilişkileri birbirinden farklıdır.¹³ Bu açıdan okul iklimi ve öğrenme becerileri üzerinde etkili olan faktörlerin ortaya konulmasının eğitimdeki niteliksel gelişmede etkili olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada söz

⁷ Yalın Kılıç Türel ve diğerleri, “21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu”.

⁸ “The Definition And Selection Of Key Competencies”; Çiftçi ve diğerleri, “21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Öğrenci, Öğretmen ve Eğitim Ortamları,” 723-24.

⁹ Keith J. Zullig ve diğerleri, “School Climate: Historical Review, Instrument Development, and School Assessment,” 149.

¹⁰ Jonathan Cohen ve diğerleri, “School Climate: Research, Policy, Teacher Education and Practice,” 180-81.

¹¹ Türker Kurt ve Temel Çalık, “Okul İklimi Ölçeği’nin (OİÖ) Geliştirilmesi,” 169.

¹² Wayne K. Hoy ve diğerleri, *Openschools/Healthy Schools: Measuring Organizational Climate*, 1-2.

¹³ Kurt ve Çalık, “Okul İklimi Ölçeği’nin (OİÖ) Geliştirilmesi,” 169.

konusu faktörlerin eğitimin önemli bir unsuru olan öğrenci görüşlerine dayalı olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma soruları şu şekildedir:

1. AİHL öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyleri nedir ve bu düzeyler cinsiyet, okul program türü, evde kütüphane, okulda kütüphane, okulda atölye/kulüp varlığı, sınıf mevcudu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

2. AİHL öğrencilerinin okul iklimine yönelik görüşlerinin düzeyi nedir ve bu düzeyler cinsiyet, okul program türü, evde kütüphane, okulda kütüphane, okulda atölye/kulüp varlığı, sınıf mevcudu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

3. AİHL öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyi ile okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmada, Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim gören öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. 21. yüzyıl öğrenme becerileri¹⁴ ve okul iklimi¹⁵ hakkında çeşitli araştırmalar

¹⁴ Şeyma Büşra Bozkurt ve Hasan Çakır, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet ve Sınıf Seviyesine Göre İncelenmesi," 69-82; Zehra Önür ve İshak Kozikoğlu, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri," 627-48; Ramazan Yıldırım ve Şaban Ortak, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilenme Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesi," 2683-2701; Gülçin Zeybek, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi," 142-56; Bora Serhat Çelik, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Algılayıcı Düzeylerinin İncelenmesi," (Yüksek Lisans Tezi), 41; Ali Osman Engin ve Murat Korucuk, "Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," 1081-1119; Sevdâ Göktepe Yıldız, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi," 884-97; Münevver Karakaş, "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21.yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi," (yüksek lisans tezi), 52; Sibel Kaya, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğrenci Tükenmişliği ve Okul Bağlılığı İle İlişkisi," (doktora tezi), 81; Oğuzhan Nacaroğlu, "Özel Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi," 693-721; Aybiçe Tosun, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin XXI. Yüzyıl Öğrenen ve Öğreten Becerilerini Kullanım Düzeyleri," 287-309; Hızır Dinler ve diğerleri, "3-6 Yaş Çocukların 21. Yüzyıl Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," 281-303.

¹⁵ Ahmet Koç, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları Arasındaki İlişki," 798-812; Halil Ekşi ve diğerleri, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı," 209-241; Zeynep Kaya Aybek ve diğerleri, "Farklı Okul Türlerinde Okul İklimi Nasıl Değişmektedir?," 193-206; Soner Doğan, "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları," 55-92; Bahadır Pehlivan ve Mustafa Özgenel, "Farklı Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," 152-66; Aslı Bugay Sökmez ve diğerleri, "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algısının İncelenmesi," 665-92; Ömer Faruk Tavşanlı ve diğerleri, "Ortaokul Öğrencilerinin Okul İklimine Yönelik Algılarını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi," 821-38; Şerife Dönmez ve Aslı Taylı, "Ortaokul Öğrencilerinde Okul İklimi, Okula Bağlılık ve Okul Yaşam Kalitesi Algısının İncelenmesi," 1-17; Mehmet Durnalı ve Bijen Filiz, "Delaware Okul İklimi Ölçeği Öğrenci Versiyonunun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması," 2651-61;

yürütülmüş olmakla birlikte okul iklimi araştırmalarının çok azı¹⁶ Anadolu imam hatip liselerine odaklanmış iken, 21. yüzyıl öğrenme becerilerini Anadolu imam hatip lisesi öğrencileri bağlamında ele alan çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada, Anadolu imam hatip lisesi (AİHL) öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri, okul iklimi algısı düzeyleri ile bu iki düzey arasındaki ilişkiye odaklanılmaktadır. Araştırmanın program geliştirme, ölçme değerlendirme uygulamaları, eğitim ortamları ve öğretmen yeterlilikleri açısından alana katkı sunması hedeflenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Bu modelde, kişilerin belirli bir konuya yönelik tutum, inanç, görüş, davranış ve beklentileri tespit edilir.¹⁷ Araştırma iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkileri ve derecesini belirlemek, neden-sonuç ile ilgili ipuçlarını ortaya koymak için gerçekleştirilir.¹⁸ Araştırma, Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşlerini birçok değişken ve birbirleriyle olan ilişkileri yönüyle incelemeyi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 1. 693 Anadolu imam hatip lisesinde örgün olarak eğitim gören 521.264 öğrenci oluşturmaktadır.¹⁹ Uygun örneklem hacmi için 500.000 üzeri evrenli bir çalışmada örneklemin asgari düzeyde yaklaşık 384 kişi olması önerilir.²⁰ Katılımcı öğrenciler gönüllü olarak, Google Forms aracılığıyla araştırmaya katılmışlardır. Çalışmada araştırmacının kolayca ulaşabileceği örneklemden veri toplaması olarak tanımlanan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır.²¹ Araştırma, uygun örnekleme yöntemi ile araştırmaya katılan 1.748 katılımcı

Hülya Gürel, "Lise Öğrencilerinin Sınav Kaygısı Düzeyleri ile Okul İklimi Arasındaki İlişki" (tezsiz yüksek lisans projesi); Özlem Karaman ve Filiz Yurtal, "Şiddetin Yaygın Olduğu Okullarda Öğrencilerin Okul İklimine İlişkin Algıları," 421-29; Fatih Bektaş ve Ahmet Nalçacı, "Okul İklimi İle Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki," 1-13.

¹⁶Eksi ve diğerleri, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı," 209-241. Ayrıca imam hatip ortaokullarının okul iklimini konu alan bir çalışma olarak bkz. Koç, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları Arasındaki İlişki," 798-812.

¹⁷ Ahmet İslamoğlu ve Ümit Alnıaçık, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 99; Sait Gürbüz ve Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Felsefe-Yöntem-Analiz)*, 103.

¹⁸ Nilgün Köklü ve diğerleri, *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*, 15.

¹⁹"Millî Eğitim İstatistikleri 2021/2022," MEB, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=460. (15.08.2023). İlgili tarih itibarıyla 2022-2023 istatistikleri yayınlanmamıştır.

²⁰ Johnson Burke ve Larry Christensen, *Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar*, 234.

²¹ Şener Büyüköztürk ve diğerleri, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 92.

öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Örnekleme ait demografik özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Değişken Türü	Değişken Düzeyi	N	%
Cinsiyet	Kadın	1.120	64,1
	Erkek	628	35,9
	Toplam	1.748	100,0
Okul program türü	Proje/program uygulayan AIHL (merkezi yerleştirme)	1409	60
	Normal program uygulayan AIHL (mahalli yerleştirme)	699	40
	Toplam	1.748	100,0
Evde kütüphane varlığı	Var	896	51,3
	Yok	852	48,7
	Toplam	1.748	100,0
Okulda kütüphane varlığı	Var	1.701	97,3
	Yok	47	2,7
	Toplam	1.748	100,0
Okulda atölye/kulüp varlığı	Var	806	46,1
	Yok	942	53,9
	Toplam	1.748	100,0
Sınıf mevcudu	20’den az öğrenci	852	48,7
	21-30 öğrenci	825	47,2
	31 den fazla öğrenci	71	4,1
	Toplam	1.748	100,0
Aile sosyo-ekonomik düzey	Alt gelir grubu	273	15,6
	Orta gelir grubu	1.402	80,2
	Üst gelir grubu	73	4,2
	Toplam	1.748	100,0

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklerin Dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun kız öğrenci (%64,1) olduğu, araştırmaya proje/program uygulayan AIHL’de eğitim gören öğrencilerin daha yüksek düzeyde (%60) katılım sağlandığı, katılımcıların okullarının neredeyse tamamında (%97,3) kütüphane bulunduğu, robotik kodlama, zekâ oyunları, STEM, görsel sanatlar gibi atölyelerin katılımcıların eğitim gördükleri okulların yarısından fazlasında (%53,9) bulunmadığı, katılımcıların 31 ve üstü sınıf mevcudunda eğitim görenlerin oranının çok düşük (%4) olduğu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%80,2) ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta gelir olarak belirttiği görülmektedir.

1.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve Orhan-Göksun²² tarafından geliştirilen “21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği” ile Durnalı ve

²² Orhan Göksün ve Kurt, “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki,” 107-130.

Filiz²³ tarafından uyarlanan “Delaware Okul İklimi Ölçeği” gerekli izinler alınarak kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı etik kurul izni²⁴ ve MEB araştırma uygulama izni²⁵ alındıktan sonra 2022-2023 eğitim-öğretim yılının haziran ayında uygulanmıştır.

21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği 4 faktörlü ve toplam 31 maddedir. Ölçeğin birinci faktörü (bilişsel beceriler) 17 madde; ikinci faktörü (otonom beceriler) 6 madde; üçüncü faktörü (iş birliği ve esneklik) 6 madde ve dördüncü faktörü (yenilikçilik) 2 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “Hiçbir Zaman (1)”, “Nadiren (2)”, “Ara Sıra (3)”, “Genellikle (4)” ve “Her Zaman (5)” olmak üzere 5’li Likert tipindedir. Ölçeğin güvenirlik analizleri incelendiğinde Cronbach Alpha katsayısı (α), ölçeğin tamamı için 0,892; birinci faktör için 0,877; ikinci faktör için 0,706; üçüncü faktör için 0,672 ve dördüncü faktör için ise 0,818’dir. Orhan-Göksun ölçme aracının bütünü için güvenirlik katsayısı 0,70 ile 0,90 aralığında olmasından dolayı yüksek düzeyde, üçüncü faktörün ise 0,60 ile 0,70 aralığında olduğundan yeterli düzeyde güvenirliğe sahip olduğunu belirtmektedir.²⁶

Delaware Okul İklimi Ölçeği 4 faktörlü, 2 olumsuz ve 15 olumlu madde olmak üzere toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin birinci faktörü (öğretmen-öğrenci ilişkileri) 6 madde; ikinci faktörü (öğrenci-öğrenci ilişkileri) 4 madde; üçüncü faktörü (okul ilgisi) 4 madde ve dördüncü faktörü (okul kurallarının adillliği) 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “Kesinlikle Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Katılıyorum (3)”, “Kesinlikle Katılıyorum (4)” olmak üzere 4’lü Likert tipindedir. Ölçeğin güvenirlik analizleri incelendiğinde Cronbach Alpha katsayısı (α), ölçeğin tamamı için 0,84; birinci faktör için 0,80; ikinci faktör için 0,67; üçüncü faktör için 0,73 ve dördüncü faktör için ise 0,73’tür. Durnalı ve Filiz ölçeğin alt boyutlarına ilişkin korelasyon katsayısı değerlerinde 0,29 ile 0,50 arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler elde etmiştir. Buna göre ölçeğin alt boyutlara ait iç tutarlık katsayısı değerlerinin yeterli düzeyde olduğu belirtilmiştir.²⁷

²³ Durnalı ve Filiz, “Delaware Okul İklimi Ölçeği Öğrenci Versiyonunun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması,” 2651-61.

²⁴ Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu 08.05.2023 tarih ve 2023/75 protokol nolu karar.

²⁵ MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü 06.06.2023 tarih ve E-98029973-605.01-77629882 sayılı karar.

²⁶ Orhan Göksün ve Kurt, “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki”, 116.

²⁷ Durnalı ve Filiz, “Delaware Okul İklimi Ölçeği Öğrenci Versiyonunun Türk Kültürüne Uyarlanması,” 2658.

Çalışmada “21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği” güvenilirlik değeri olarak Cronbach’s Alpha katsayısı ölçeğin tamamı için 0,897; birinci faktör için 0,893; ikinci faktör için 0,656; üçüncü faktör için 0,664 ve dördüncü faktör için ise 0,805 hesaplanmıştır. Özdamar’a göre 0,60 ile 0,70 arasındaki iç tutarlılık katsayısı ölçme aracı verilerinin yeterli düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.²⁸ “Delaware Okul İklimi Ölçeği” güvenilirlik değeri olarak Cronbach’s Alpha katsayısı ölçeğin tamamı için 0,913; birinci faktör için 0,857; ikinci faktör için 0,881; üçüncü faktör için 0,832 ve dördüncü faktör için ise 0,814 hesaplanmıştır. Alanyazında eğitim araştırmalarının güvenilirlik ölçümleri için 0,7 ve üzeri değerler yeterli görülmektedir.²⁹ Buna göre, araştırmada kullanılan ölçeğin her bir faktörünün 0,7 ölçütünü sağladığı görülmektedir.³⁰ Ölçeklerin tamamı göz önüne alındığında 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeği 0,70 ile 0,90 arasında bir değer aldığı için “yüksek güvenilirlik”, Delaware Okul İklimi Ölçeği ise 0,90 ile 1,0 arasında bir değer aldığı için “çok yüksek güvenilirlik” düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.³¹

1.4. Veri Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 23 paket programında analiz edilmiştir. Araştırma katılan 1753 katılımcı verisinin normal dağılım gösterip göstermediğinin tespiti için merkezi dağılım ölçüleri (aritmetik ortalama, mod, medyan değerleri), çarpıklık ve basıklık katsayıları ile histogram grafikleri incelenmiştir. Çarpıklık katsayısı +1.0-1.0 sınırları içinde ise puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanmaktadır.³² Buna göre sadece bilişsel beceriler faktörünün çarpıklık değeri -0,687 ve basıklık değeri 1,306’dur. Diğer faktörlerde çarpıklık değerleri -0,663 ile 0,021 arasında değişmekte iken, basıklık değerleri -0,637 ile 0,645 arasında değişmektedir. İlgili faktördeki sapmanın giderilmesi için tek tek uç değerler çıkarılarak çarpıklık-basıklık değerleri incelenmiştir. Buna göre 1.753 katılımcıdan oluşan veri setinde toplam 5 uç değer veri setinden çıkartıldığında, tüm faktörlerin normal dağılım sağladığı tespit edilmiştir. 1753 katılımcının verisi değerlendirmeye alınmış, normal dağılımı bozan 5 uç değer veri setinden çıkartılmış sonuç olarak 1748 katılımcı verisi ile analizlere devam edilmiştir. Ölçeğin tamamına ve faktörlerine ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

²⁸ Kazım Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1*, 555.

²⁹ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 29; Murat Bursal, *SPSS ile Temel Veri Analizleri*, 189; Robert F. De Vellis, *Scale Development: Theory and Applications*, 95-96.

³⁰ 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeğinde iki faktör yuvarlamadan dolayı 0,7 ölçütünü sağlamaktadır.

³¹ Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1*, 555.

³² Köklü ve diğerleri, *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*, 63.

Ölçekler	Faktörler	Katılımcı Sayısı	Aritmetik Ortalama (Mean)	Ortanca (Medyan)	Tepedeğer (Mod)	Çarpıklık- (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	1748	3,807	3,82	4	-,522	,649
	Otonom Beceriler	1748	3,285	3,33	3	,078	-,160
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	1748	3,017	3,00	3	,164	-,030
	Yenilikçilik Becerileri	1748	3,350	3,50	4	-,340	-,635
	Ölçeğin Geneli	1748	3,401	3,42	3,45	-,239	,853
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	1748	2,885	3,00	3	-,644	,635
	Öğrenci-Öğrenci İlişkisi	1748	2,516	2,75	3	-,400	-,123
	Okul İlgisi	1748	2,585	3,00	3	-,154	-,572
	Okul Kurallarının Adillliği	1748	2,598	2,67	3	-,342	-,280
	Ölçeğin Geneli	1748	2,677	2,71	2,88	-,340	,015

Tablo 2. Veri Dağılımının Normalliğini Değerlendirmeye Yönelik Betimleyici İstatistikler

Normalliğin test edilmesi amacıyla yapılan incelemelerde merkezi eğilim ölçüleri kapsamında aritmetik ortalama ve ortanca değerleri ile tepedeğer karşılaştırmasında değerlerin birbirine yakın olduğu söylenebilir. Yine veri grubunun çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakıldığında +1,00 ile -1,00 aralığında olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre ölçeğe ait veri grubunun normal dağılıma sahip olduğu kabul edilmiştir. Buna göre verilerin analizinde parametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Betimleyici analizlerle birlikte çıkarımsal analizlerden ilişkisiz (bağımsız) örneklem t testi ile tek faktörlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise değişkenin grupları farklı gözlem sayısına sahip olduğu için gruplar arasında mümkün olan bütün doğrusal kombinasyonları karşılaştırabilen Scheffe testi kullanılmıştır.³³ Korelasyon analizinde puanlar, sürekli değişken kategorisinde olduğu için Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır.³⁴ Çalışmada istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi $p < ,05$ alınmıştır.

2. Bulgular

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geneli ve boyutlarına yönelik analiz sonuçları bulgular şeklinde aşağıda sunulmuştur.

³³ Murat Kayri, "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri," 53-56.

³⁴ Bursal, *SPSS ile Temel Veri Analizleri*, 107-111.

Ölçekler	Faktörler	Grup	N	Ort	ss	sd	t	p
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	Kız	1.120	3,83	,601	1.746	1,665	,096
		Erkek	628	3,77	,652			
	Otonom Beceriler	Kız	1.120	3,24	,682	1.746	-3,979	,000
		Erkek	628	3,37	,741			
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	Kız	1.120	3,01	,724	1.746	-,720	,472
		Erkek	628	3,03	,775			
Yenilikçilik Becerileri	Kız	1.120	3,28	1,101	1.746	-3,373	,001	
	Erkek	628	3,47	1,082				
Ölçeğin Geneli	Kız	1.120	3,39	,502	1.746	-,716	,474	
	Erkek	628	3,41	,567				
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	Kız	1.120	2,89	,604	1.746	,333	,739
		Erkek	628	2,88	,654			
	Öğrenci-Öğrenci İlişkisi	Kız	1.120	2,46	,675	1.746	-4,428	,000
		Erkek	628	2,61	,723			
	Okul İlgisi	Kız	1.120	2,56	,796	1.746	-1,834	,067
		Erkek	628	2,63	,810			
	Okul Kurallarının Adilliği	Kız	1.120	2,59	,761	1.746	-,630	,529
		Erkek	628	2,61	,774			
	Ölçeğin Geneli	Kız	1.120	2,65	,561	1.746	-1,917	,055
		Erkek	628	2,71	,566			

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ve Delaware Okul İklimine İlişkin Görüşlerinin t-Testi Sonuçları

Tablo 3'te cinsiyete göre ölçeklerin tümü ve ölçek faktörlerinde anlamlı farklılığın tespiti için yapılan t-testinde otonom beceriler, yenilikçilik becerileri ve öğrenci-öğrenci ilişkisi boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur [sırasıyla $t_{(1746)}=-3,979$; $p=,000$; $t_{(1746)}=-3,373$; $p=,001$ ve $t_{1746}=-4,428$; $p=,000$ ve $p<,05$]. Kız öğrencilerin otonom beceriler, yenilikçilik becerileri boyutu ve öğrenci-öğrenci ilişkileri boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalamaları (sırasıyla, $\bar{x}=3,24$; $\bar{x}=3,28$ ve $\bar{x}=2,46$) erkek öğrencilerin görüşlerinin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşüktür (sırasıyla, $\bar{x}=3,37$; $\bar{x}=3,47$ ve $\bar{x}=2,61$). Kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin görüşleri arasında bilişsel beceriler, iş birliği ve esneklik becerileri ile öğretmen-öğrenci ilişkisi, okul ilgisi ve okul kurallarının adilliği boyutlarında anlamlı olarak farklılaşma bulunmamıştır (sırasıyla $p=,096$; $p=,472$; $p=,739$; $p=,067$ ve $p=,5299$). Katılımcıların görüşleri cinsiyete göre hem 21. yüzyıl öğrenen becerileri hem de Delaware okul iklimi ölçeği genelinde anlamlı olarak farklı değildir ($p=,474$; $p=,055$).

Ölçekler	Faktörler	Grup	N	Ort	ss	sd	t	p
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	Proje/program uygulayan	1.049	3,84	,610	1.746	3,142	,002
		Normal program uygulayan	699	3,75	,631			
	Otonom Beceriler	Proje/program uygulayan	1.049	3,33	,699	1.746	2,959	,003
		Normal program uygulayan	699	3,22	,715			
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	Proje/program uygulayan	1.049	3,04	,749	1,746	1,710	,087
		Normal program uygulayan	699	2,98	,732			
Yenilikçilik Becerileri	Proje/program uygulayan	1.049	3,40	1,101	1,746	1,710	,012	
	Normal program uygulayan	699	3,27	1,087				
Ölçeğin Geneli	Proje/program uygulayan	1.049	3,43	,522	1,746	3,571	,000	
	Normal program uygulayan	699	3,34	,528				
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci ilişkisi	Proje/program uygulayan	1.049	2,92	,615	1,746	2,564	,010
		Normal program uygulayan	699	2,84	,630			
	Öğrenci-Öğrenci ilişkisi	Proje/program uygulayan	1.049	2,56	,693	1,746	3,418	,001
		Normal program uygulayan	699	2,45	,697			
	Okul İlgisi	Proje/program uygulayan	1.049	2,63	,809	1,746	3,027	,003
		Normal program uygulayan	699	2,51	,786			
Okul Kurallarının Adillliği	Proje/program uygulayan	1.049	2,59	,769	1,746	-,739	,460	
	Normal program uygulayan	699	2,61	,762				
Ölçeğin Geneli	Proje/program uygulayan	1.049	2,70	,565	1,746	2,827	,005	
	Normal program uygulayan	699	2,63	,558				

Tablo 4. Katılımcıların Okul Program Türüne Göre 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ve Delaware Okul İklimi Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin t-Testi Sonuçları

Anadolu imam hatip liseleri hem merkezi yerleştirme hem de mahalli yerleştirme ile öğrenci almaktadır. Proje/program okullarının bir bölümü merkezi yerleştirme ile liselere geçiş sınavı sonucunda öğrenci kabul etmektedir. Tabloya göre okul program türü bakımından öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ölçeği geneli ile bilişsel beceriler, otonom beceriler ve yenilikçilik becerileri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır (sırasıyla $p=,000$; $p=,002$; $p=,003$ ve $p=,012$). Proje/program uygulayan Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin görüşleri normal program uygulayan öğrenci görüşlerine göre anlamlı düzeyde daha olumludur (ortalamalar sırasıyla $\bar{x}=3,43$; $\bar{x}=3,84$; $\bar{x}=3,33$ ve $\bar{x}=3,40$).

Delaware okul iklimi ölçeği ve faktörleri okul program türüne göre incelendiğinde ölçeğin tümünde ve öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğrenci-öğrenci ilişkisi ile okul ilgisi boyutunda proje/program uygulayan okullardaki öğrencilerin görüşleri lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur

(sırasıyla $p=,005$; $p=,010$; $p=,001$ ve $p=,003$). Normal program uygulayan Anadolu imam hatip liselerindeki öğrencilerin görüşleri proje/program uygulayan AİHL öğrencileri görüşlerine göre anlamlı olarak daha düşük düzeydedir (ortalamalar sırasıyla $\bar{x}=2,63$; $\bar{x}=2,84$; $\bar{x}=2,45$ ve $\bar{x}=2,61$). Okul kurallarının adilliği boyutunda ise okul türüne göre herhangi bir farklılaşma bulunmamıştır ($p=,460$).

Ölçekler	Faktörler	Grup	N	Ort	ss	sd	t	p
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	Evde kütüphane varlığı	896	3,87	,612	1.746	4,433	,000
		Evde kütüphane yokluğu	852	3,74	,622			
	Otonom Beceriler	Evde kütüphane varlığı	896	3,36	,716	1.746	4,336	,000
		Evde kütüphane yokluğu	852	3,21	,689			
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	Evde kütüphane varlığı	896	3,06	,734	1.746	2,427	,015
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,97	,750			
	Yenilikçilik Becerileri	Evde kütüphane varlığı	896	3,45	1,086	1.746	3,802	,000
		Evde kütüphane yokluğu	852	3,25	1,099			
	Ölçeğin Geneli	Evde kütüphane varlığı	896	3,46	,518	1.746	4,433	,000
		Evde kütüphane yokluğu	852	3,33	,529			
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	Evde kütüphane varlığı	896	2,87	,635	1.746	-,811	,418
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,90	,609			
	Öğrenci-Öğrenci İlişkisi	Evde kütüphane varlığı	896	2,51	,715	1.746	-,514	,608
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,52	,677			
	Okul İlgisi	Evde kütüphane varlığı	896	2,58	,814	1.746	-,037	,970
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,59	,789			
	Okul Kurallarının Adilliği	Evde kütüphane varlığı	896	2,60	,767	1.746	-,051	,959
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,60	,765			
	Ölçeğin Geneli	Evde kütüphane varlığı	896	2,67	,573	1.746	-,490	,624
		Evde kütüphane yokluğu	852	2,68	,553			

Tablo 5. Katılımcıların Evde Kütüphane Varlığı Durumuna Göre 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ve Delaware Okul İklimi Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin t-Testi Sonuçları

Evde kütüphanesi bulunan öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri hem ölçek genelinde hem de ölçeğin tüm boyutlarındaki görüşlerinin ortalamaları; evde kütüphanesi olmayan öğrencilere göre anlamlı farklılık oluşturacak şekilde daha yüksektir. Buna göre bilişsel beceriler, otonom beceriler, yenilikçilik becerileri ve ölçeğin geneli farklılık değeri $p=,000$ iken, iş birliği ve esneklik becerileri boyutu için $p=,015$ olarak hesaplanmıştır.

Evde kütüphanesi bulunan öğrencilerin Delaware okul iklimine göre görüşleri hem ölçeğin tüm boyutlarında hem de ölçeğin genelinde, evde kütüphanesi olmayan öğrencilere göre anlamlı olarak farklılık oluşturmamıştır. Katılımcıların görüşlerinin farklılık değeri $p>,05$ olarak hesaplanmıştır (tablo 5'teki sırasıyla $p=,418$; $p=,608$; $p=,970$; $p=,959$ ve $p=,624$).

Ölçekler	Faktörler	Grup	N	Ort	ss	sd	t	p
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	Okulda kütüphane varlığı	1.701	3,81	,615	1.746	1,765	,078
		Okulda kütüphane yokluğu	47	3,65	,791			
	Otonom Beceriler	Okulda kütüphane varlığı	1.701	3,29	,702	1.746	2,040	,042
		Okulda kütüphane yokluğu	47	3,08	,844			
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	Okulda kütüphane varlığı	1.701	3,02	,738	1.746	,890	,373
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,92	,891			
	Yenilikçilik Becerileri	Okulda kütüphane varlığı	1.701	3,35	1,096	1.746	,125	,900
		Okulda kütüphane yokluğu	47	3,33	1,119			
	Ölçeğin Geneli	Okulda kütüphane varlığı	1.701	3,81	,615	1.746	1,898	0,58
		Okulda kütüphane yokluğu	47	3,65	,791			
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	Okulda kütüphane varlığı	1.701	2,89	,615	1.746	3,075	,002
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,61	,797			
	Öğrenci-Öğrenci İlişkisi	Okulda kütüphane varlığı	1.701	2,52	,694	1.746	1,592	,111
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,36	,773			
	Okul İlgisi	Okulda kütüphane varlığı	1.701	2,60	,798	1.746	4,545	,000
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,06	,754			
	Okul Kurallarının Adillliği	Okulda kütüphane varlığı	1.701	2,61	,764	1.746	3,050	,002
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,26	,755			
	Ölçeğin Geneli	Okulda kütüphane varlığı	1.701	2,68	,558	1.746	3,916	,000
		Okulda kütüphane yokluğu	47	2,36	,645			

Tablo 6. Okulda Kütüphane Varlığı Durumuna Göre Katılımcıların 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ve Delaware Okul İklimi Ölçeğine İlişkin Görüşlerinin t-Testi Sonuçları

Tablo 6'ya göre okulunda kütüphane bulunan öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine ilişkin görüşleri bilişsel beceriler, iş birliği ve esneklik becerileri, yenilikçilik becerileri boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı şekilde farklılaşmamıştır (sırasıyla $p=,078$; $p=,373$; $p=,900$; ve $p=,058$). Otonom beceriler boyutunda ise okulda kütüphane varlığı öğrenci görüşlerinde anlamlı bir farklılık oluşturmuştur ($p=,042$). Okulunda kütüphanesi olan öğrencilerin görüşleri daha olumludur ($\bar{x}=3,29$).

Okulunda kütüphanesi bulunan Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin okul iklimine yönelik görüşleri hem ölçek genelinde hem de öğretmen-öğrenci ilişkisi-okul ilgisi ve okul kurallarının adillliği alt boyutlarında anlamlı olarak yüksek bulunmuştur [sırasıyla $t_{(1746)}=3,916$; $p=,000$; $t_{(1746)}=3,075$; $p=,002$; $t_{1746}=4,545$; $p=,000$ ve $t_{1746}=3,050$; $p=,002$ ve $p<,05$]. Buna göre okulunda kütüphane bulunan öğrencilerin okul iklimi ölçeği ve boyutlarına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık oluşturacak şekilde daha yüksektir

(sırasıyla $\bar{x}=2,68$; $\bar{x}=2,89$; $\bar{x}=2,60$ ve $\bar{x}=2,61$). Öğrenci-öğrenci ilişkisi boyutunda ise okulunda kütüphane varlığı durumu öğrencilerin görüşlerinde anlamlı olarak farklılık oluşturmamıştır ($p=,111$).

Tablo 5 ve Tablo 6 birlikte değerlendirildiğinde evde kütüphane varlığının öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik görüşlerini; okulda kütüphane varlığının ise öğrencilerin okul iklimine yönelik görüşlerini olumlu şekilde etkilediği belirtilebilir.

Ölçekler	Faktörler	Grup	N	Ort	ss	sd	t	p
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Bilişsel Beceriler	Atölye/kulüp varlığı	806	3,84	,617	1.746	2,106	,035
		Atölye/kulüp yokluğu	942	3,78	,622			
	Otonom Beceriler	Atölye/kulüp varlığı	806	3,30	,720	1.746	,864	,388
		Atölye/kulüp yokluğu	942	3,27	,695			
	İş Birliği ve Esneklik Becerileri	Atölye/kulüp varlığı	806	3,09	,754	1.746	3,608	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,96	,728			
	Yenilikçilik Becerileri	Atölye/kulüp varlığı	806	3,33	1,09	1.746	-,579	,563
		Atölye/kulüp yokluğu	942	3,36	1,09			
	Ölçeğin Geneli	Atölye/kulüp varlığı	806	3,43	,531	1.746	2,417	,016
		Atölye/kulüp yokluğu	942	3,37	,521			
Delaware Okul İklimi	Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	Atölye/kulüp varlığı	806	2,98	,616	1.746	6,029	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,80	,616			
	Öğrenci-Öğrenci İlişkisi	Atölye/kulüp varlığı	806	2,60	,706	1.746	4,500	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,45	,680			
	Okul İlgisi	Atölye/kulüp varlığı	806	2,75	,768	1.746	8,156	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,44	,803			
	Okul Kurallarının Adilliği	Atölye/kulüp varlığı	806	2,72	,734	1.746	6,291	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,49	,777			
	Ölçeğin Geneli	Atölye/kulüp varlığı	806	2,79	,551	1.746	7,935	,000
		Atölye/kulüp yokluğu	942	2,58	,556			

Tablo 7. Okulda Atölye/Kulüplerin Varlığı Durumuna Göre Katılımcıların Görüşlerinin t-Testi Sonuçları

Öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik görüşlerinin ortalamalarını hem ölçek geneli hem de bilişsel beceriler ile iş birliği ve esneklik becerileri boyutlarında okullarında bulunan robotik kodlama, STEM, zekâ oyunları, görsel sanatlar, yazarlık vb. atölye/kulüplere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (sırasıyla $p=,016$; $p=,035$ ve $p=,000$). Buna göre okulunda atölye/kulüp bulunmayan öğrencilerin söz konusu boyutlara ilişkin görüşleri daha düşük ortalama düzeyine sahiptir (sırasıyla $\bar{x}=3,37$; $\bar{x}=3,78$ ve $\bar{x}=2,96$). Bununla birlikte okulda atölyelerin varlığı öğrencilerin otonom becerileri ve yenilikçilik becerilerine yönelik görüşlerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır (sırasıyla $p=,388$ ve $p=,563$).

Anadolu imam hatip liselerinde robotik kodlama, STEM, zekâ oyunları, görsel sanatlar, yazarlık vb. atölye/kulüplerin varlığı öğrencilerin hem 21. yüzyıl becerilerini hem de okul iklimine yönelik görüşlerini anlamlı farklılık

oluşturacak şekilde olumlu etkilemektedir. Delaware okul iklimi ölçeğinin geneli ve tüm faktörleri için atölyesi bulunan okullardaki öğrencilerin görüşleri, atölyesi bulunmayan okullardaki öğrencilerin görüşlerine göre daha yüksektir. Okul iklimi ölçeği, öğretmen-öğrenci ilişkisi boyutu, öğrenci-öğrenci boyutu, okul ilgisi boyutu ve okul kurallarının adilliği boyutunda atölye/kulüp varlığına göre öğrencilerin görüşleri ortalamalarında (sırasıyla $\bar{x}=2,79$; $\bar{x}=2,98$; $\bar{x}=2,60$; $\bar{x}=2,75$ ve $\bar{x}=2,72$) anlamlı olarak olumlu düzeyde farklılık tespit edilmiştir (sırasıyla $p=,000$; $p=,000$; $p=,000$ ve $p=,000$).

	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Bilişsel Beceriler	(a) 20'den az öğrenci	852	3,82	,647		
	(b) 21-30 öğrenci	825	3,79	,592		
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	3,83	,628		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,236	2	,118			
Gruplar içi	671,778	1745	,385	,306	,737	
Toplam	672,014	1747				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Otonom Beceriler	(a) 20'den az öğrenci	852	3,33	,736		
	(b) 21-30 öğrenci	825	3,24	,682		
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	3,25	,595		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,964	2	1,482			
Gruplar içi	869,722	1745	,498	2,973	,051	
Toplam	872,686	1747				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
İş Birliği ve Esneklik Becerileri	(a) 20'den az öğrenci	852	3,03	,754		
	(b) 21-30 öğrenci	825	3,00	,731		
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	3,08	,745		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,714	2	,357			
Gruplar içi	963,160	1745	,552	,647	,524	
Toplam	963,874	1747				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Yenilikçilik Becerileri	(a) 20'den az öğrenci	852	3,37	1,108		
	(b) 21-30 öğrenci	825	3,32	1,090		
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	3,42	1,052		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,576	2	1,788			
Gruplar içi	481,571	1745	,276	,684	,505	
Toplam	1,647	2				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Ölçeğinin Geneli	(a) 20'den az öğrenci	852	3,42	,552		
	(b) 21-30 öğrenci	825	3,38	,501		
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	3,42	,506		

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,603	2	,302	1,087	,338	
Gruplar içi	484,544	1745	,278			
Toplam	485,147	1747				

Tablo 8. Sınıf Mevcuduna Göre Katılımcıların 21. Yüzyıl Öğrenen Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Anova Testi Sonuçları

Tablo 8'e göre 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde hem ölçeğin genelinde hem de ölçeğin her bir boyutunda Anova testi sonucuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sınıf mevcuduna göre ortalamalar arasında bir örüntü de bulunmamıştır.

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Öğretmen-Öğrenci İlişkileri	(a) 20'den az öğrenci	852	2,92	,640
	(b) 21-30 öğrenci	825	2,86	,597
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	2,76	,675

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,597	2	1,299			
Gruplar içi	673,570	1745	,386	3,105	,053	
Toplam	676,167	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Öğrenci-Öğrenci İlişkileri	(a) 20'den az öğrenci	852	2,55	,728
	(b) 21-30 öğrenci	825	2,49	,658
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	2,42	,726

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,498	2	1,249			
Gruplar içi	844,624	1745	,484	2,581	,076	
Toplam	847,122	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Okul İlgisi	(a) 20'den az öğrenci	852	2,64	,802
	(b) 21-30 öğrenci	825	2,55	,794
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	2,38	,839

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	7,054	2	3,527			
Gruplar içi	1115,870	1745	,639	5,516	,004	a-c (p=,028)
Toplam	1122,924	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Okul Kurallarının Adillliği	(a) 20'den az öğrenci	852	2,64	,782
	(b) 21-30 öğrenci	825	2,55	,749
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	2,62	,738

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,019	2	1,510			
Gruplar içi	1021,318	1745	,585	2,579	,076	
Toplam	1024,337	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Delaware Okul İklimi Ölçeğin Genel	(a) 20'den az öğrenci	852	2,72	,576
	(b) 21-30 öğrenci	825	2,64	,542
	(c) 31'den fazla öğrenci	71	2,56	,612

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,214	2	1,607	5,082	,006	a-b (p=,028)
Gruplar içi	551,876	1745	,316			
Toplam	555,090	1747				

Tablo 9. Sınıf Mevcuduna Göre Katılımcıların Okul İklimine İlişkin Görüşlerinin Anova Testi Sonuçları

Katılımcı görüşlerinin sınıf mevcuduna göre farklılaşmaları okul iklimi ölçeğinin geneli ve okul ilgisi boyutunda tespit edilmiştir. Buna göre sınıf mevcudu 20'den az öğrenci olan öğrencilerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{x}=2,64$) sınıf mevcudu 31'den fazla olan öğrencilere ($\bar{x}=2,38$) göre anlamlı farklılık oluşturacak şekilde daha olumludur ($p=,028$ ve $p<,05$). Okul iklimi ölçeğinin genelinde ise sınıf mevcudu 20'den az öğrencilerin görüşleri ile sınıf mevcudu 21-30 olan öğrencilerin görüşleri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır [$F(2, 1745)=5,082$; $p=,028$ ve $p<,05$]. Sınıf mevcudu 20'den az olan öğrencilerin görüşleri sınıf mevcudu 21-30 olanlara göre daha olumludur.

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Bilişsel Beceriler	(a) Alt gelir	273	3,73	,665
	(b) Orta gelir	1402	3,81	,606
	(c) Üst gelir	73	3,93	,692

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,600	2	1,300	3,089	,054	
Gruplar içi	669,414	1745	,384			
Toplam	672,014	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Otonom Beceriler	(a) Alt gelir	273	3,31	,764
	(b) Orta gelir	1402	3,27	,688
	(c) Üst gelir	73	3,49	,806

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,663	2	1,832	3,678	,025	b-c (p=,033)
Gruplar içi	869,022	1745	,498			
Toplam	872,686	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
İş Birliği ve Esneklik Becerileri	(a) Alt gelir	273	2,96	,721
	(b) Orta gelir	1402	3,02	,744
	(c) Üst gelir	73	3,24	,758

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	4,765	2	2,383	4,335	,013	a-c (p=,013)
Gruplar içi	959,109	1745	,550			b-c (p=,039)
Toplam	963,874	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss
Yenilikçilik Becerileri	(a) Alt gelir	273	3,00	1,145
	(b) Orta gelir	1402	3,40	1,068
	(c) Üst gelir	73	3,77	1,167

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	4,765	2	2,383	4,335	,013	a-c (p=,013)
Gruplar içi	959,109	1745	,550			b-c (p=,039)
Toplam	963,874	1747				

	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Gruplar arası	(a) Alt gelir	273	3,33	,547		
Gruplar içi	(b) Orta gelir	1402	3,40	,516		
Toplam	(c) Üst gelir	73	3,57	,603		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,576	2	1,788	6,479	,002	a-b (p=,002)
Gruplar içi	481,571	1745	,276			b-c (p=,024)
Toplam	485,147	1747				

Tablo 10. Aile Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların 21. Yüzyıl Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Anova Testi Sonuçları

Tablo 10'a göre katılımcıların 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşleri ölçeğin genelinde, otonom beceriler, iş birliği ve esneklik becerileri ile yenilikçilik becerileri boyutlarında ailelerin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır [sırasıyla $F(2, 1745)=3,678$; $p=,025$; $F(2, 1745)=4,335$; $p=,013$; $F(2, 1745)=20,699$; $p=,000$ ve $F(2, 1745)=6,479$; $p=,002$ ve $p<,05$]. Genel olarak üst gelir grubunda yer alan öğrencilerin görüşlerinin ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek düzeydedir. Bu grubun görüşleri otonom beceriler boyutunda orta gelir grubuyla, iş birliği ve esneklik ile yenilikçilik boyutlarında ve ölçeğin genelinde hem alt gelir hem orta gelir grubuyla anlamlı olarak farklıdır (sırasıyla $p=,033$; $p=,013$ -,039; $p=,000$ -,017; $p=,002$ -,024 ve $p<,05$).

	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Öğretmen-Öğrenci İlişkisi	(a) Alt gelir	273	2,77	,700		
	(b) Orta gelir	1402	2,90	,599		
	(c) Üst gelir	73	2,92	,707		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	3,931	2	1,966	5,102	,006	a-b (p=,007)
Gruplar içi	672,236	1745	,385			
Toplam	676,167	1747				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Öğrenci-Öğrenci İlişkileri	(a) Alt gelir	273	2,44	,764		
	(b) Orta gelir	1402	2,53	,673		
	(c) Üst gelir	73	2,59	,850		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,256	2	1,128	2,329	,098	
Gruplar içi	844,866	1745	,484			
Toplam	847,122	1747				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Okul İlgisi	(a) Alt gelir	273	2,50	,803		
	(b) Orta gelir	1402	2,60	,793		
	(c) Üst gelir	73	2,68	,950		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı

Gruplar arası	2,613	2	1,307			
Gruplar içi	1120,311	1745	,642	2,035	,131	
Toplam	1122,924	1747				
	Kategori	n		\bar{x}	ss	
Okul Kurallarının Adillliği	(a) Alt gelir	273		2,54	,795	
	(b) Orta gelir	1402		2,61	,756	
	(c) Üst gelir	73		2,61	,843	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,998	2	,499	,851	,427	
Gruplar içi	1023,339	1745	,586			
Toplam	1024,337	1747				
	Kategori	n		\bar{x}	ss	
Delaware Okul İklimi Ölçeği Geneli	(a) Alt gelir	273		2,60	,036	
	(b) Orta gelir	1402		2,70	,014	
	(c) Üst gelir	73		2,73	,073	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	2,522	2	1,261	3,982	,019	a-b (p=,027)
Gruplar içi	552,568	1745	,317			
Toplam	555,090	1747				

Tablo 11. Aile Gelir Düzeyine Göre Katılımcıların Okul İklimine İlişkin Görüşlerinin Anova Testi Sonuçları

Okul iklimine yönelik görüşler, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre ölçeğin genelinde [$F(2, 1745)=5,102$; $p=,006$ ve $p<,05$] ve öğretmen-öğrenci ilişkisi boyutunda anlamlı olarak farklılaşmaktadır [$F(2, 1745)=3,982$; $p=,019$ ve $p<,05$]. Buna göre alt gelir grubu içerisinde bulunan katılımcıların ölçeğin geneli ($\bar{x}=2,60$) ve öğretmen-öğrenci ilişkisi boyutundaki görüşlerinin ortalaması ($\bar{x}=2,77$) orta gelir grubuna sahip öğrencilere (sırasıyla $\bar{x}=2,70$; $2,90$) göre anlamlı derecede daha düşüktür.

Araştırma verilerine göre aile gelir düzeyi arttıkça hem 21. yüzyıl becerileri hem de okul iklimi ölçeği geneli ve boyutlarında katılımcıların görüşlerinin ortalamalarının da arttığı tespit edilmiştir.

		Okul İklimi	21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri
Okul İklimi	Pearson Correlation	1	,220**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	1748	1748
21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri	Pearson Correlation	,220**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	1748	1748

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 12. Katılımcıların 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ile Okul İklimine İlişkin Görüşleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Tablo 12'ye göre Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşleri arasında ,01 düzeyinde anlamlı

bir ilişki vardır ($r=,220$; $n=1748$; $p=,000$ ve $p<,01$). Korelasyon katsayısı (r) ,30 değerinden küçük olduğu için bu ilişki düşük/zayıf düzeydedir.³⁵

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyleri ve bu düzeylerin bazı değişkenler açısından değişimi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada cinsiyet, okul program türü, sınıf mevcudu, evde kütüphane, okulda kütüphane, okulda atölye/kulüp varlığı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkenleri açısından farklılaşma durumları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Anadolu imam hatip liselerinde örgün olarak eğitim gören ve uygun örnekleme ile çalışmaya katılan 1.748 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem dağılımında katılımcıların çoğunluğu kız öğrenci olup, çoğu proje/program uygulayan AİHL'de eğitim görmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ailesi orta gelir düzeyine sahiptir. Katılımcıların çoğunluğunun evde kütüphanesi bulunmaktadır. Katılımcıların okullarının neredeyse tamamında kütüphane varken, bilgisayar, robotik kodlama, zekâ oyunları, STEM, görsel sanatlar gibi atölyeler okulların yarısından fazlasında bulunmamaktadır.

Araştırma problemlerinden ilki olan "AİHL öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyleri nedir ve bu düzeyler cinsiyet, okul program türü, sınıf mevcudu, evde kütüphane, okulda kütüphane, okulda atölye/kulüp varlığı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?" sorusuna yönelik veriler analiz edilmiştir. Katılımcıların 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik görüşleri, cinsiyet, okul program türü, okulda atölye/kulüp varlığı, evde kütüphane varlığı ve aile gelir durumuna göre anlamlı olarak farklıdır.

AİHL öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine ilişkin görüşlerinin ortalaması 5'li likert ölçeğinde $\bar{x}=3.40$ değeri ile yüksek düzey aralığındadır. Bozkurt ve Çakır³⁶ (2013), Önür ve Kozikoğlu³⁷, Karakaş³⁸, Yıldırım ve Ortak³⁹ ortaokul öğrencileriyle, Engin ve Korucuk⁴⁰ ile Tosun⁴¹ üniversite

³⁵ Bursal, *SPSS ile Temel Veri Analizleri*, 109.

³⁶ Bozkurt ve Çakır, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet ve Sınıf Seviyesine Göre İncelenmesi," 79.

³⁷ Önür ve Kozikoğlu, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri," 633.

³⁸ Karakaş, "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21. Yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi," 74.

³⁹ Yıldırım ve Ortak, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilenme Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesi," 2696.

⁴⁰ Engin ve Korucuk, "Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," 1105.

⁴¹ Tosun, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin XXI. Yüzyıl Öğrenen ve Öğreten Becerilerini Kullanım Düzeyleri," 305.

öğrencileriyle, Nacaroğlu⁴² özel yetenekli öğrencilerle yaptıkları araştırmalarda öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri ortalamasını yüksek düzey olarak tespit ederken, Orhan-Göksün ve Kurt ile Tıcan ve Deniz üniversite öğrencileriyle, Zeybek lise öğrencileriyle yaptığı araştırmalarda, öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri ortalamasının orta⁴³ ve orta üstü⁴⁴ düzeyde olduklarını tespit etmiştir. Bu tespitler araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Öğrenme becerilerinde en yüksek ortalama bilişsel beceriler boyutunda görülürken en düşük ortalama iş birliği ve esneklik becerileri boyutuna aittir. Bu sonuçların, Türkiye’de akademik başarının daha çok önemsendiğine işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca okullardaki işbirlikli öğrenme ve grupla proje faaliyetlerinin az olmasından kaynaklandığı söylenebilir. İyi organize edilmiş öğrenme ortamları işbirlikli öğrenme uygulamalarının başarıyla gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.⁴⁵ Sınıf yönetiminden kaynaklanan sorunlar işbirlikli ve grupla çalışma etkinliklerinin gerçekleştirilmesini engelleyebilecektir. TALIS (Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi) 2018 araştırmasında, Türkiye’de sınıf içinde fiilen öğretime ayrılan sürenin OECD ortalamasına kıyasla daha az olduğu, öğretmenlerin sınıfta düzen ve disiplini sağlamak için daha fazla çabaladıkları, öğrencileri sessiz olma, dersi dinleme ve kurallara uyma konusunda sık sık uyarmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir.⁴⁶ Öğrenme ortamındaki en etkili kişi öğretmen olup öğrenme etkinliklerini düzenlemektedir. Yine bu bağlamda öğretmenlerin yeterliliklerinin öğrencilerin iş birliği becerilerini geliştirmede yetersiz kaldığı söylenebilir. Bir araştırmada öğretmenlerin en çok işbirlikli öğrenme ortamları oluşturmada güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir.⁴⁷ Ayrıca araştırmalarda öğretmenlerin⁴⁸ anlatım, soru cevap, gösterip yaptırma ve tartışma gibi geleneksel öğretim yöntemlerini daha çok kullandıkları; en az kullandıkları

⁴² Nacaroğlu, “Özel Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi,” 693-721.

⁴³ Canses Tıcan ve Sabahattin Deniz, “Pre-Service Teachers’ Opinions About the Use of 21st Century Learner and 21st Century Teacher Skills,” 181-97.

⁴⁴ Orhan Göksün ve Kurt, “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki,” 116; Zeybek, “Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi,” 151.

⁴⁵ Mehmet Teyfur ve Emine Teyfur, “Ortaöğretim Öğretmenlerinin İşbirlikli Öğrenme Uygulamaları Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (İzmir/Bornova Örneği),” 133.

⁴⁶ TEDMEM, “TALIS 2018 Sonuçları ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler,” 75-76.

⁴⁷ Teyfur ve Teyfur, “Ortaöğretim Öğretmenlerinin İşbirlikli Öğrenme Uygulamaları Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (İzmir/Bornova Örneği),” 143.

⁴⁸ Etem Yeşilyurt, “Öğretmenlerin Öğretim Yöntemlerini Kullanma Amaçları ve Karşılaştıkları Sorunlar,” 184; Erbil, Demir, ve Armağan Erbil, “Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi,” 1484; Hasan Güner Berkant ve Serpil Şener Gençoğlu, “Farklı Lise Türlerinde Çalışan Matematik Öğretmenlerinin Matematik Eğitime Yönelik Görüşleri,” 203.

yöntemlerin ise işbirlikli öğrenme, proje yöntemleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yöntem seçiminde lise öğretmenlerinin ilkökul ve ortaokul öğretmenlerine nazaran öğrencilerin özelliklerini, hazırbulunuşluk düzeylerini daha az dikkate aldıkları sonucuna ulaşan bir araştırma da bulunmaktadır.⁴⁹ Bu bağlamda imam hatip liseleri özelinde derslerde proje, işbirlikli ve grupla çalışma gibi öğretim faaliyetlerinin ne düzeyde gerçekleştirildiği daha detaylı araştırılabilir.

21. yüzyıl becerileri ölçeğinin otonom beceriler ve yenilikçilik becerileri alt boyutlarında cinsiyete göre farklılaşmalar ortaya çıkarken, ölçeğin genelinde ve diğer boyutlarında farklılık bulunmamıştır. Buna göre kız öğrencilerin otonom beceriler ve yenilikçilik becerileri alt boyutları sonuçları erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Kaya'nın⁵⁰ lise öğrencileriyle, Önür ve Kozikoğlu⁵¹, Karakaş⁵², Akman⁵³, Bozkurt ve Çakır'ın⁵⁴ ortaokul öğrencileriyle, Engin ve Korucuk⁵⁵, Orhan-Göksün ve Kurt⁵⁶, Tican ve Deniz'in⁵⁷ üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin cinsiyetleri ile 21. yüzyıl beceri düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılıklara rastlanmıştır. Bozkurt ve Çakır⁵⁸, Kaya⁵⁹, Akman⁶⁰, Önür ve Kozikoğlu'nun⁶¹, Karakaş⁶², Yıldırım ve Ortak'ın⁶³ araştırmalarında cinsiyet değişkeni ile 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşleri arasındaki anlamlı farklılık kız öğrenciler lehinedir. PISA 2015 ve

⁴⁹ Süleyman Avcı ve diğerleri, "Öğretmenlerin Yöntem Tercihlerini Etkileyen Faktörler," 2635.

⁵⁰ Kaya, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğrenci Tükenmişliği ve Okul Bağlılığı ile İlişkisi," 81.

⁵¹ Önür ve Kozikoğlu, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri," 633.

⁵² Karakaş, "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21.yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi," 52-3.

⁵³ Esra Diker Akman, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin TIMSS Fen Sonuçlarının 21.yy Beceri Düzeyleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" (yüksek lisans tezi), 60-1.

⁵⁴ Bozkurt ve Çakır, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet ve Sınıf Seviyesine Göre İncelenmesi," 78.

⁵⁵ Engin ve Korucuk, "Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," 1105.

⁵⁶ Orhan Göksün ve Kurt, "Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki," 118.

⁵⁷ Tican ve Deniz, "Pre-Service Teachers' Opinions About the Use of 21st Century Learner and 21st Century Teacher Skills," 192.

⁵⁸ Bozkurt ve Çakır, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet ve Sınıf Seviyesine Göre İncelenmesi," 79.

⁵⁹ Kaya, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğrenci Tükenmişliği ve Okul Bağlılığı ile İlişkisi," 81.

⁶⁰ Akman, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin TIMSS Fen Sonuçlarının 21.yy Beceri Düzeyleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," 78.

⁶¹ Önür ve Kozikoğlu, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri," 634.

⁶² Karakaş, "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21.yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi," 76.

⁶³ Yıldırım ve Ortak, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilenme Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesi," 2697.

2018 sonuçlarında daha önceki yıllara göre cinsiyete göre farkta azalma görülse de okuma becerileri ve fen okuryazarlığında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Matematik okuryazarlığında ise farklılık erkek öğrenciler lehinedir.⁶⁴ Tican ve Deniz⁶⁵ iş birliği ve esneklik becerilerinde kız öğrenciler lehine, Orhan ve Tekin⁶⁶, Ay ve Akgöl⁶⁷ eleştirel düşünme becerilerinde kız öğrenciler lehine, Çelik⁶⁸ eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinde erkek öğrenciler lehine, Göktepe Yıldız girişimcilik ve yenilikçilik becerilerinde erkek öğrenciler lehine, Engin ve Korucuk⁶⁹ sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerinde erkek öğrenciler lehine, kariyer bilincinde kız öğrenciler lehine farklılık olduğunu bulgulamıştır. Nacaroglu⁷⁰ cinsiyete göre farklılığın özel yetenekli öğrencilerde ortaya çıkmadığını, özel yeteneğe sahip olmayan öğrencilerde eleştirel düşünme ve sorun çözme becerileri alt boyutlarında kız öğrenciler lehine farklılaşma görüldüğünü tespit etmiştir. Çelik⁷¹ ve Tosun'un⁷² çalışmalarında ise 21. yüzyıl öğrenen becerileri genelinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Tican ve Deniz ise cinsiyetin bilişsel beceriler açısından farklılaşma oluşturmadığını bulgulamıştır.⁷³ Araştırma sonuçları literatürdeki bazı araştırmalarla benzeşmekte iken bazı araştırma sonuçlarından farklılaşmaktadır. Bu farklılığın araştırmalarda kullanılan ölçeklerin çeşitliliğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Literatürde ağırlıklı olarak kız öğrenciler lehinde gözlenen öğrenme becerilerinin bu araştırmada otonom beceriler ve yenilikçilik becerilerinde düşük kalması manidardır. Bu sonuçlar erkek öğrencilerin yeni teknolojilere uyum, bağımsız çalışma, karar alma ve sorun çözme süreçlerinde daha aktif olduklarına işaret etmektedir. Bununla birlikte eleştirel düşünme ve problem çözme gibi bilişsel beceriler açısından kız ve erkek öğrenciler arasında bir farklılık oluşmadığı da vurgulanmalıdır.

⁶⁴ Umut Erkin Taş ve diğerleri, "PISA 2015 Ulusal Raporu," 11; H. Eren Suna ve diğerleri, "PISA 2018 Türkiye Ön Raporu," 17.

⁶⁵ Tican ve Deniz, "Pre-Service Teachers' Opinions About the Use of 21st Century Learner and 21st Century Teacher Skills," 186.

⁶⁶ Ali Orhan ve İnan Tekin, "A Study on High School Students' Critical Thinking Skills," 352.

⁶⁷ Şule Ay ve Halim Akgöl, "Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi," 73.

⁶⁸ Çelik, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi," 50.

⁶⁹ Engin ve Korucuk, "Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," 1105-6.

⁷⁰ Nacaroglu, "Özel Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi," 709.

⁷¹ Çelik, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi," 50.

⁷² Tosun, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin XXI. Yüzyıl Öğrenen ve Öğreten Becerilerini Kullanım Düzeyleri," 303.

⁷³ Tican ve Deniz, "Pre-Service Teachers' Opinions About the Use of 21st Century Learner and 21st Century Teacher Skills," 186.

Okul program türüne göre öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri ölçeği geneli ile bilişsel beceriler, otonom beceriler ve yenilikçilik becerileri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Proje/program uygulayan Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin görüşleri normal program uygulayan öğrenci görüşlerine göre anlamlı düzeyde daha olumludur. 1951 yılında açıldıktan sonra uzun yıllar boyunca varlık mücadelesini sürdüren imam hatip liselerinin bir kısmı 2016 yılından itibaren yürürlüğe giren “Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği” çerçevesinde proje Anadolu imam hatip lisesine dönüştürülmüştür. Proje Anadolu imam hatip liseleri, 10 yıldan daha az bir süre önce gerçekleşmiş olmasına rağmen, hem liseye giriş sınavında yüksek yüzdeler dilimde yer alan akademik başarısı yüksek öğrenciler tarafından tercih edilmekte hem de mezunları üniversite sınavlarında başarılı sonuçlar elde etmektedir. Bu okullar başarılı ve muhafazakâr aile çocukları için özel okulların ücretsiz bir alternatifi olarak konumlanmakta⁷⁴, yüksek puanla öğrenci alan fen ve Anadolu liseleriyle rekabet etmektedirler. Okulların fiziki yapısı ve sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinlik olanakları dikkat çekmekte ve kaliteli bir eğitim sundukları düşünülmektedir.⁷⁵ Okulların kalitesinin göstergelerinden biri de etkili okul özelliklerine sahip olmalarıdır. Nitekim proje AİHL’de görev yapan öğretmenler okullarını yüksek düzeyde etkili okullar olarak algılamakta iken, proje kapsamında olmayan okullarda bu oranın düştüğü görülmektedir.⁷⁶ Farklı bir atama prosedürüyle alınan öğretmenlere ve fiziksel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif imkanlara sahip olan akademik başarısı görece daha yüksek proje Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin, 21. yüzyıl öğrenme becerileri açısından normal Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinden farklılaşması dikkat çekici bir sonuçtur. Proje okullarına öğrenciler sınav sonuçlarına göre yerleştirildiği için öğrencilerin öğrenme becerileri açısından belli bir düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum okul ve öğretmen kaynağına yapılan yatırımın öğrencinin öğrenme becerilerini de desteklediğini göstermektedir.

Sınıf mevcudu değişkenine göre 21. yüzyıl öğrenen becerileri ölçeği genelinde ve ölçeğin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Anadolu imam hatip liselerinde sınıf mevcutlarının genel olarak 30 ve altında olmasının bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bunun

⁷⁴ Abdurrahman Kaya, “Proje Okullarının Yapı ve İşleyişine İlişkin Bir Örnek Olay İncelmesi,” 75.

⁷⁵ Davut Karaman, “Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi,” 33; Cemal Tosun ve Kazım Selek, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi,” 183.

⁷⁶ Ahmet Koç, “Proje Kapsamında Olan ve Olmayan AİHL’lerin Etkili Okul Özelliklerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi,” 20.

için sınıf mevcudu kalabalık okullarda karşılaştırmalı bir araştırma yapılması önerilir.

Öğrencilerin okullarında bilgisayar, robotik kodlama, STEM, zekâ oyunları, görsel sanatlar, yazarlık vb. atölye/kulüplerin varlığı öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerine yönelik görüşlerini anlamlı farklılık oluşturacak şekilde olumlu etkilemektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların 1.049'u proje/program uygulayan Anadolu imam hatip lisesinde öğrenim görmektedir. Bu okullardaki öğrencilerin %53'ünün okulunda atölye bulunmaktadır. Katılımcıların 699'u ise normal program uygulayan Anadolu imam hatip lisesinde okumaktadır. Bunların ise %36'sı okulunda atölye bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre proje/program uygulayan okullarda daha yüksek oranda atölye bulunduğu söylenebilir. TALIS 2018 araştırmasına göre Türkiye'deki öğretmenlerin çoğu (%73,8) okul binalarının ve olanaklarının iyileştirilmesini öncelikli harcama alanı olarak görmektedir.⁷⁷ Millî Eğitim Bakanlığı, son yıllarda okulların fiziki kapasitelerinin ve alt yapısının iyileştirilmesi anlamında okullarda atölyeler, spor salonu, kütüphane, laboratuvar vb. gibi öğrencilerin beceri gelişimine destek sağlayacak ortamların hazırlanmasına ağırlık vermiştir. Bu ortamlarda uygulamalı ve deneyim temelli eğitim yaklaşımı esas alınmaktadır.⁷⁸ Öğretmenler⁷⁹, yöneticiler⁸⁰ ve paydaşlarla⁸¹ yapılan araştırmalar beceri tasarım atölyelerinin öğrencilerin gelişimlerine fayda sağladığını tespit etmektedir. Bu atölyeler vasıtasıyla yaparak-yaşayarak öğrenme, hayata hazırlama, somutlaştırma, yaşam becerileri, düşünme becerileri/eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme becerisi, sorumluluk becerisi, aktif katılım, disiplinler arası yaklaşım, kendini tanıma, üretme, sosyalleşme, akademik başarı gibi kazanımlar sağlanmaktadır.⁸² Tüm bu kazanımlarla da 21. yüzyıl becerilerine sahip bireyler yetişmesi

⁷⁷ TEDMEM, "TALIS 2018 Sonuçları ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler," 33.

⁷⁸ "TBA Nedir?," MEB, [https://tba.meb.gov.tr/?page_id=293#:~:text=Tasar%C4%B1m%20Beceri%20At%C3%B6lyeleri%20\(TBA\)%2C,d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCrmelerine%20imk%C3%A2n%20sa%C4%9Flayan%20fiziksel%20alanlard%C4%B1r](https://tba.meb.gov.tr/?page_id=293#:~:text=Tasar%C4%B1m%20Beceri%20At%C3%B6lyeleri%20(TBA)%2C,d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCrmelerine%20imk%C3%A2n%20sa%C4%9Flayan%20fiziksel%20alanlard%C4%B1r) (15.08.2023).

⁷⁹ Enes Güleş ve Hasan Kılınc, "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyelerine İlişkin Görüşleri," 4241; Aslı Gündoğan ve Beyhan Can, "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri," 871.

⁸⁰ İsmail Çetin ve Elif Sağlam Çetin, "Tasarım ve Beceri Atölyeleri Hakkında Okul Yöneticilerinin Görüşleri," 62.

⁸¹ Filiz Gülhan, "Okul Paydaşlarının Tasarım Beceri Atölyelerine Yönelik Beklentilerine Dayalı Görüşlerinin Değerlendirilmesi," 255.

⁸² Gündoğan ve Can, "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri," 871; Erhan Akın ve Hüseyin Kudak, "2023 Eğitim Vizyon Belgesiyle Oluşturulan Drama ve Eleştirel Düşünce Atölyelerinin Türkçe Dersi Akademik Başarısı Üzerine Etkisi," 71; Güleş ve Kılınc, "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyelerine İlişkin Görüşleri," 4241; Çetin ve Sağlam Çetin, "Tasarım ve Beceri Atölyeleri Hakkında Okul Yöneticilerinin Görüşleri," 58; "TBA Nedir?."

amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçları beceri tasarım atölyesi uygulamasının amaçlarına ulaştığını ve öğrencilerin beceri edinimine katkı sağladığını göstermektedir.

Ailelerin gelir düzeyine göre katılımcıların 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşleri ölçeğin genelinde, otonom beceriler, iş birliği ve esneklik becerileri ile yenilikçilik becerileri boyutlarında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Genel olarak üst gelir grubuna sahip öğrencilerin görüşlerinin ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek düzeydedir. Evde kütüphanesi bulunan öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerileri hem ölçek genelinde hem de ölçeğin tüm boyutlarında görüşlerinin ortalamaları, olmayan öğrencilere göre anlamlı farklılık oluşturacak şekilde daha yüksektir. Ailenin gelir düzeyi, eğitim durumu, evin kültürel ortamı ve çocuğa sağlanan imkanlar bir bütün olarak değerlendirilmekte ve sosyo-ekonomik düzey olarak ifade edilmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi ile çocuklarının eğitim durumları ilişkisini inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Özellikle ulusal ya da uluslararası sınavların bu ilişkiyi güçlü bir biçimde ortaya koyduğu düşünülmektedir. Çocukların ulusal (TEOG/LGS, ÖSS/YKS) ve uluslararası (PISA, TIMSS) sınavlarda gösterdikleri başarılar, 21. yüzyıl becerilerine işaret eden durumlardandır. Uluslararası düzeyde PISA sınavlarıyla başlayan beceri temelli sorular ulusal sınavlara da yansımış olup sınavlarda öğrencilerin bu becerileri edinip edinmedikleri sorgulanmaktadır. Öğrencilerin sınav sonuçları ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi arasındaki ilişki hem genel olarak⁸³ hem de sınavlarda yer alan

⁸³ Zeliha Karaağaç Cingöz ve Bekir S. Gür, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Statünün Akademik Başarıya Etkisi PISA 2015 ve TEOG 2017 Sonuçlarının Karşılaştırması," 247-88; Yılmaz Sarier, "TIMSS Uygulamalarında Türkiye'nin Performansı ve Akademik Başarıyı Yordayan Değişkenler," 6-27; Handan Yolsal, "Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Statülerinin PISA 2012 Başarıları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi," 7-27; Taş ve diğerleri, "PISA 2015 Ulusal Raporu"; Ahmet Yıldırım ve diğerleri, "TIMSS 2015 Ulusal Matematik ve Fen Bilimleri Ön Raporu 4. ve 8. Sınıflar," 40; Selahattin Gelbal ve Burhanettin Özdemir, "PISA 2009 Sonuçlarına Göre Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörlerin Kanonik Ortak Etki Analizi ile İncelenmesi," 41-57; Leyla Yılmaz Fındık ve Yüksel Kavak, "Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Açından Dezavantajlı Öğrencilerin PISA 2009 Başarılarının Değerlendirilmesi," 249-273.

derslerden matematik⁸⁴, fen bilgisi⁸⁵, Türkçe⁸⁶ dersleri özelinde incelenmiştir. Ayrıca konunun çocukların akademik başarıları⁸⁷ ya da okudukları okul türü⁸⁸ bağlamında da ele alındığı görülmektedir. 21. yüzyıl becerileri özelindeki çalışmalarda da ailelerin sosyo-ekonomik düzeyini bir değişken olarak inceleyen çalışmalar⁸⁹ bulunmaktadır. Bu çalışmaların tamamında ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin öğrencilerin başarısında ve öğrenme becerilerini kullanmalarında etkili olan güçlü parametrelerden biri olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme becerileri ile sosyo-ekonomik durum arasındaki yoğun ilişki Türkiye'ye özgü olmayıp dünya genelindeki pek çok ülkede gözlenmektedir.⁹⁰ Sosyo-ekonomik durum ve onu destekleyen diğer göstergelerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri ölçeğinin genelinde ve alt boyutlarında anlamlı farklılıklar oluşturması bu çalışmanın literatürdeki

⁸⁴ Yeşim Özer Özkan ve Meltem Acar Güvendir, "Socioeconomic Factors of Students' Relation to Mathematic Achievement: Comparison of PISA and ÖBBS," 776-89; Ayhan Aydın ve diğerleri, "Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Değişkenler Açısından PISA Matematik Sonuçlarının Karşılaştırılması," 20-30; Sinan Yavuz ve Metin Odabaş, "Öğrencilerin Sosyoekonomik Düzeylerinin TEOG Matematik Başarısına Etkisi," 85-95; Azmi Türkan ve Bülent Alcı, "2012 PISA Matematik Testi Puanlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," 358-72.

⁸⁵ Duygu Anıl, "Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (PISA)'nda Türkiye'deki Öğrencilerin Fen Bilimleri Başarılarını Etkileyen Faktörler," 87-100; Ersoy Karabay, "Sosyo – Kültürel Değişkenlerin PISA Fen Okuryazarlığını Yordama Gücünün Yıllara Göre İncelenmesi"; Karakaş, "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21. Yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi".

⁸⁶ Selahattin Gelbal, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyoekonomik Özelliklerinin Türkçe Başarısı Üzerinde Etkisi," 1-13; Çiğdem Güzle Kayır, "PISA 2009-Türkiye Verilerine Dayanarak Okuma Becerileri Alanında Başarılı Okullar ile Başarısız Okulları Ayırt Eden Okul İçi Etmenler ve Sosyo-Ekonomik Faktörler" (yüksek lisans tezi); Elif Erdoğan ve Meltem Acar Güvendir, "Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programında Öğrencilerin Sosyoekonomik Özellikleri ile Okuma Becerileri Arasındaki İlişki," 493-523; Özlem Okatan, "PISA 2018 Türkiye Okuma Başarısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," 331-53.

⁸⁷ Cemil Çiftçi ve Atalay Çağlar, "Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi: Fakirlik Kader Midir?," 155-75; Aydın Yelgün ve İbrahim Karaman, "Düşük Sosyoekonomik Düzeydeki Mahallede Bulunan Bir İlköğretim Okulunda Akademik Başarıyı Düşüren Faktörler Nelerdir?," 251-68; Züleyha Akkurt ve Esra Karabağ Köse, "Öğrenci Başarısının Okul, Öğretmen ve Aileyle İlgili Değişkenler Açısından İncelenmesi," 16; Gülçin Uzun ve Ömay Çokluk Bökeoğlu, "Akademik Başarının Okul, Aile ve Öğrenci Özellikleri ile İlişkinin Çok Düzeyli Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İncelenmesi," 655-84; Hasan Tabak, "Eğitime Aile Katılımı: Sosyo-Ekonomik Özellikler Etkiliyor Mu?," 104-21; H. Eren Suna ve diğerleri, "Akademik Başarının Yordayıcıları: Sosyoekonomik Düzey ve Okul Türü," 41-64; Eren Suna ve Mahmut Özer, "Türkiye'de Sosyoekonomik Düzey ve Okullar Arası Başarı Farklarının Akademik Başarı ile İlişkisi," 54-70; Yılmaz Sarıer, "Türkiye'de Öğrencilerin Akademik Başarısını Etkileyen Faktörler: Bir Meta-Analiz Çalışması," 609-620.

⁸⁸ Giray Berberoğlu ve İlker Kalender, "Öğrenci Başarısını Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi," 21-35; Mehmet Cansız ve diğerleri, "Okul Türünün Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi," 275-314.

⁸⁹ Zeybek, "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi," 142-156; Yıldırım ve Ortak, "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilenme Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesi," 2683-2701.

⁹⁰ Yusuf Kasap ve diğerleri, "Lojistik Regresyon Yöntemi ile Farklı Başarı Düzeyindeki Ülkelerin PISA Başarı Düzeylerini Etkileyen Önemli Değişkenlerin İncelenmesi," 594-95.

çalışmalardan elde edilen sonuçlarla benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma problemlerinden ikincisi olan “AİHL öğrencilerinin okul iklimine yönelik görüşlerinin düzeyi nedir ve bu düzeyler cinsiyet, okul program türü, sınıf mevcudu, evde kütüphane, okulda kütüphane, okulda atölye/kulüp varlığı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna ait veriler incelenmiştir. Katılımcıların Delaware okul iklimine yönelik görüşleri, cinsiyet, okul program türü, sınıf mevcudu, okulda atölye/kulüp varlığı, okulda kütüphane varlığı ve aile gelir durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

AİHL öğrencilerinin Delaware okul iklimine ilişkin görüşlerinin ortalaması 4'lü likert ölçeğinde $\bar{x}=2,68$ değeri ile yüksek düzey aralığındadır. Okul iklimi ölçeği 4'lü likert tipinde ve ölçek ortalaması $\bar{x}=2.68$ düzeyinde olduğu için Türkiye genelindeki Anadolu imam hatip liselerinde okul ikliminin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ekşi, Okan ve Ayhan⁹¹ İstanbul'daki, Çetin⁹² Tekirdağ'daki imam hatip lisesi öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarda okul ikliminin orta düzeyde algılandığını tespit etmişlerdir. Pehlivan⁹³ istatistiksel olarak anlamlı olmasa da imam hatip lisesi öğrencilerinin okul iklimi algısının meslek lisesinden daha yüksek Anadolu ve fen-sosyal bilimler lisesinden düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gürel⁹⁴ de araştırmasında lise öğrencilerinin okul iklimi algısının yüksek düzeyde olduğunu ancak öğrenci-öğrenci ilişkilerinin orta düzeyde yer aldığını bildirmiştir. Koç⁹⁵ İstanbul'daki imam hatip ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada okul ikliminin orta düzeyde algılandığını tespit etmiştir. Bu araştırmalar İstanbul ve Tekirdağ ilindeki okullarla sınırlı olduğu için bu araştırmadan farklı sonuçlar elde edildiği düşünülmektedir. Bu araştırmada katılımcı Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin okul iklimi algısı yüksek düzeydedir. Hem proje uygulayan hem de normal program uygulayan okulların öğrencilerinin okul iklimi algısı yüksek çıkmıştır. Araştırma sonuçlarının literatürdeki sonuçlardan farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın ortaya çıkmasında araştırmanın Türkiye çapında gerçekleştirilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

⁹¹ Ekşi ve diğerleri, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı,” 220-21.

⁹² İsa Çetin, “Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi,” 65.

⁹³ Bahadır Pehlivan, “Farklı Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Algıladıkları Okul İklimi ile Okula Bağlılıkları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi,” 37.

⁹⁴ Gürel, “Lise Öğrencilerinin Sınav Kaygısı Düzeyleri ile Okul İklimi Arasındaki İlişki,” 30.

⁹⁵ Koç, “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları Arasındaki İlişki,” 798-812.

Cinsiyet değişkeninde kız öğrencilerin Delaware okul iklimi ölçeğinin öğrenci-öğrenci ilişkileri alt boyutu sonuçları erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Koç⁹⁶ farklı bir ölçek kullanarak imam hatip ortaokulu öğrencileriyle yaptığı araştırmada kız öğrencilerinin okul iklimi algısının anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dönmez ve Taylı,⁹⁷ Özgenel ve diğerleri,⁹⁸ Karaman ve Yurtal⁹⁹ ortaokul öğrencileriyle, Bugay Sökmez ve diğerleri¹⁰⁰ Anadolu lisesi öğrencileriyle yaptıkları araştırmalarda kız öğrencilerin okul iklimi algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Göcen ve Kaya¹⁰¹ imam hatip liselerinde çalışan yönetici ve öğretmenlerle yaptıkları araştırmada erkeklerin kadınlara göre daha olumlu bir okul iklimi algısına sahip olduklarını tespit etmiştir. Özdemir¹⁰² lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada kız öğrencilerin -erkek öğrencilerden daha fazla- okulu kendilerini koruyan ve geliştiren bir yer hatta yuva olarak gördüklerini, erkeklerin okulu baskı yeri olarak algıladığını tespit etmiştir. Çetin¹⁰³ imam hatip lisesi öğrencileriyle, Pehlivan¹⁰⁴ da farklı okul türlerinden lise öğrencileriyle yaptığı araştırmasında cinsiyetin okul iklimi algısında anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığını tespit etmiştir. Bu çalışma verilerinde kız öğrencilerin okul iklimi algılarının sadece öğrenci-öğrenci ilişkileri alt boyutunda farklılaşması dikkat çekici bir sonuçtur. Kız öğrenciler, öğrencilerin birbirleriyle iyi geçinme, birbirlerine karşı saygılı ve dost canlısı davranma ile birbirlerini önemseme ifadelerini içeren ölçek maddelerine daha düşük düzeyde katılmışlardır. Bu durumda kız öğrencilerin iletişim kurma, iletişimlerini yürütme ve iletişim üzerine düşünme konusunda kendilerini erkeklerden farklı konumlandıkları söylenebilir. Literatürde imam hatip öğrencileriyle yapılan bir araştırmada kız öğrencilerin bağlılık puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu, kendini açma alt boyutunda ve akran ilişkileri toplam puanlarında kızlar

⁹⁶ Koç, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları Arasındaki İlişki," 807.

⁹⁷ Dönmez ve Taylı, "Ortaokul Öğrencilerinde Okul İklimi, Okula Bağlılık ve Okul Yaşam Kalitesi Algısının İncelenmesi," 7.

⁹⁸ Mustafa Özgenel ve diğerleri, "School Climate as a Predictor of Secondary School Students' School Attachment," 97.

⁹⁹ Karaman ve Yurtal, "Şiddetin Yaygın Olduğu Okullarda Öğrencilerin Okul İklimine İlişkin Algıları," 426.

¹⁰⁰ Bugay Sökmez ve diğerleri, "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algısının İncelenmesi," 680.

¹⁰¹ Gülüşan Göcen ve Zeynep Kaya, "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmen ve Yöneticilerin Okul İklim Algısı ve Bu Algıya Etki Eden Faktörler (İstanbul Örneği)," 83.

¹⁰² Murat Özdemir, "Lise Öğrencilerinin Metaforik Okul Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi," 104.

¹⁰³ Çetin, "Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," 53.

¹⁰⁴ Pehlivan, "Farklı Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Algıladıkları Okul İklimi ile Okula Bağlılıkları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," 35.

lehine, sadakat alt boyutunda erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁵ Lise öğrencileriyle yapılan bir diğer çalışmada ise erkek öğrencilerin güven-özdeşim ve sadakat puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu¹⁰⁶ sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalarda farklı örneklerle farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin birbirleriyle ilişkilerini etkileyen pek çok etken olduğu ve cinsiyetin de bunlardan biri olduğu söylenebilir.

Delaware okul iklimi ölçeği ve faktörleri okul program türüne göre incelendiğinde; ölçeğin genelinde ve öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğrenci-öğrenci ilişkisi ile okul ilgisi boyutlarında normal program uygulayan Anadolu imam hatip liselerindeki öğrencilerin görüşleri, proje/program uygulayan AİHL öğrencileri görüşlerine göre anlamlı olarak daha düşük düzeydedir. Karateke,¹⁰⁷ Aşlamacı,¹⁰⁸ Özensel ve Aydemir,¹⁰⁹ Özdemir ve Karateke'nin¹¹⁰ araştırmalarında Anadolu imam hatip liselerinde öğrenciler genel olarak öğretmenlerini olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Tosun ve Selek¹¹¹ ve Tarhan'ın¹¹² yaptıkları çalışmada da proje Anadolu imam hatip liseleri öğrencilerinin okullarında görev yapan idareci ve öğretmenlere karşı olumlu görüşlere sahip oldukları tespit edilmektedir. Özdemir ve Karateke¹¹³ eğitim ve öğretmen kalitesinin öğrencilerin proje AİHL tercih nedenlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Araştırmalara göre öğrenciler Anadolu imam hatip liselerinde görev yapan öğretmenlerini kendilerine değer veren, özveri sahibi, başarılı ve örnek alacakları bireyler olarak görmektedirler. Özellikle proje AİHL öğretmenleri daha kaliteli olarak değerlendirilmekte ve öğrenciler dini eğitimleri yanı sıra -üniversiteye giden

¹⁰⁵ Seval Erden ve Saliha Yılmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsani Değerler ve Özel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi," 399.

¹⁰⁶ Hasan Çiftçi, "Akran İlişkileri Düzeylerinin Karşılaştırılması: Lise Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme," 1524.

¹⁰⁷ Tuncay Karateke, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları," 1252.

¹⁰⁸ İbrahim Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," 215.

¹⁰⁹ Ertan Özensel ve Mehmet Ali Aydemir, "Türkiye İmam Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması (Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları," TİMAV, <http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/T%C3%BCrkiye-%C4%B0mam-Hatip-Lisesi-%C3%96%C4%9Frenci-Profil-Ara%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1.pdf> (15.08.2023).

¹¹⁰ Şuayip Özdemir ve Tuncay Karateke, "İmam-Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okullarından Memnuniyet Durumu ve Lise Tercihleri (Elazığ Örneği)," 589.

¹¹¹ Tosun ve Selek, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi," 179.

¹¹² Hümeysra Tarhan ve Tuncay Karateke, "Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi," 510-11.

¹¹³ Şuayip Özdemir ve Tuncay Karateke, "Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)," 26.

yolda- daha kaliteli bir eğitim almak için bu okulları tercih etmektedirler.¹¹⁴ Pek çok çalışmada öğretmenin okulun yaşam kalitesine etkide bulunan önemli bir faktör olduğu ortaya konulmaktadır.¹¹⁵ Ayrıca öğretmenler yaşam kalitesi yüksek, iyi bir iklime sahip bir okulda çalıştığında daha olumlu yaklaşımlar sergilemektedirler.¹¹⁶ Araştırma sonuçları literatürdeki bu sonuçlarla benzeşmekte ve proje Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin okul iklimine yönelik görüşlerinin proje niteliğinde olmayan imam hatip lisesi öğrencilerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anadolu imam hatip liselerinde bilgisayar, robotik kodlama, STEM, zeka oyunları, görsel sanatlar, yazarlık vb. atölye/kulüplerin varlığı öğrencilerin okul iklimine yönelik görüşlerini anlamlı farklılık oluşturacak şekilde olumlu etkilemektedir. Kütüphanesi bulunan Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin okul iklimi ölçeği ve boyutlarına ilişkin görüşleri anlamlı farklılık oluşturacak şekilde daha yüksektir. Evde kütüphane varlığı öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenen becerilerine yönelik görüşlerini; okulda kütüphane varlığı ise öğrencilerin okul iklimine yönelik görüşlerini olumlu şekilde etkilemiştir. Bilgisayar atölyesi, kütüphane ve diğer atölyelere sahip olmak okulun imkânlarının daha iyi olduğunun göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla yeterli imkânlara sahip okullarda öğrencilerin okula bakış açılarının farklılaşması da tahmin edilebilir bir durumdur. Bu araştırma verileri okulun imkânlarının öğrencilerinin okul iklimi algısını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Hem Delaware okul iklimi ölçeği hem de 21. yüzyıl becerileri ölçeği geneli ve boyutlarında en çok okul program türü, atölye/kulüp varlığı ve sınıf düzeyi değişkenleri anlamlı farklılaşmaya neden olmuştur. Evde kütüphane varlığı 21. yüzyıl becerilerinde; okulda kütüphane varlığı ise okul ikliminde anlamlı farklılaşmaya yol açmaktadır.

Öğrencilerin okul iklimine yönelik görüşleri, ölçek genelinde ve öğretmen-öğrenci ilişkisi alt boyutunda aile gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Araştırma verilerine göre aile geliri arttıkça hem 21. yüzyıl becerileri hem okul iklimi ölçeği geneli ve boyutlarında katılımcıların görüşlerinin ortalamalarının da arttığı tespit edilmiştir. Suna

¹¹⁴ Mahmut Zengin ve Davut Karaman, "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri," 403-31; Özdemir ve Karateke, "Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)," 26.

¹¹⁵ Esra Karabağ Köse, "Dezavantajlı Bölge Okullarında Öğrenim Gören Risk Altındaki Öğrencilerin Okul Bağlılıklarını Etkileyen Faktörler," 321; Mediha Sarı ve diğerleri, "Liselerde Okul Yaşam Kalitesi: Adana İli Örneği," 297-320; Mediha Sarı, "Okul Yaşamının Değerlendirilmesi: Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerliliği," 344-55.

¹¹⁶ Aysel Elitok Kesici ve Adil Türkoğlu, "Ortaöğretim Kurumlarının Okul Yaşam Kalitesi Düzeyi ve Ortaöğretim Öğretmenlerinin Sınıf İçi İletişimde Kullandıkları Örtük Davranışlar," 158.

vd.,¹¹⁷ pek çok araştırmada öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin okul iklimini etkileyen önemli etmenlerden olduğuna işaret edildiğini belirtmektedir. Özoğlu ve Gür¹¹⁸ liseye giriş sınavlarındaki başarıda sosyo-ekonomik durumun da etkili olduğuna, sosyo-ekonomik imkana sahip çocukların başarılı okullara devam ettiklerine, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin düşük başarılı okullara yerleştiklerine dikkat çekmektedir. Öğrencilerin okul iklimi algısını etkileyen önemli unsurlardan biri de okulun ve kendisinin başarı durumudur. Karadağ ve arkadaşları¹¹⁹ 62 araştırma üzerinden yaptıkları meta-analiz çalışmasında okul ikliminin öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen önemli değişkenlerden biri olduğunu ve orta düzeyde pozitif etkisi bulunduğunu belirlemişlerdir. Sosyo-ekonomik düzey sadece akademik başarıya etki etmemekte aynı zamanda öğrencilerin sosyal durumlarına da etkilerde bulunmaktadır. Doğan,¹²⁰ öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça okula yönelik algılarının daha olumlu olduğu, okulda kendilerinin daha güvenli hissettikleri, idareci ve öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri, diğer öğrencilerle ilişkilerinin de olumlu olduğunu tespit etmiştir. Araştırma verileri literatürdeki bu sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Araştırma problemlerinden üçüncüsü olan "AİHL öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyi ile okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" sorusuna ait veriler incelenmiştir. Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile okul iklimine ilişkin görüşleri arasında ,01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre öğrencilerin okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyi arttıkça 21. yüzyıl öğrenen becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyi de artmaktadır. Ancak araştırmadaki korelasyon katsayısı ($r=,220$) ,30 değerinden küçük olduğu için bu ilişki düşük/zayıf düzeydedir.¹²¹ Buna göre öğrencilerin okul iklimine ilişkin görüşlerinin düzeyi arttıkça 21. yüzyıl öğrenen becerilerine ilişkin görüşlerinin düzeyi artmaktadır. Literatürde okul ikliminin öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenme becerileriyle ilişkisine dair bir çalışma bulunmamakla birlikte lise yöneticilerinin 21. yüzyıl becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişki incelenmiştir.¹²² Öğrenme becerileri özelinde

¹¹⁷ H. Eren Suna ve diğerleri, "Türkiye'de Akademik Başarının Belirleyicileri," 149.

¹¹⁸ Meryem Özoğlu ve Bekir S. Gür, "Ortaöğretime Geçişte Kapsamlı Akademik Gruplama ve Eşitsizliğin Yeniden Üretimi," 206.

¹¹⁹ Engin Karadağ ve diğerleri, "Okul İklimi ve Akademik Başarı İlişkisi," 116.

¹²⁰ Doğan, "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları," 84-85.

¹²¹ Bursal, *SPSS ile Temel Veri Analizleri*, 109.

¹²² Suzan Çiner ve Süleyman Göksoy, "Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Yöneticilerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile Okul İklimi Arasındaki İlişki," 1-21.

olmasa da okul ikliminin akademik başarıyla ilişkisi pek çok çalışmada¹²³ ele alınmaktadır. Bu çalışmalar olumlu okul iklimi algısının öğrencilerin akademik başarılarını ve sınav puanlarını artırdığını, öğretmen ve öğrenci ilişkilerini destekleyici etkileri olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Okul iklimi öğrenmenin gerçekleştirildiği ortamın tüm özelliklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla öğrenme ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Çalışmada öğrencilerin 21. yüzyıl öğrenme becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişki olumlu yönde ancak düşük düzeydedir. Bu sonucun farklı sebepleri olabilir. Okulların ve onların fiziki ve sosyo-kültürel yapılarının 21. yüzyıl öğrenme becerilerini yeterince destekleyemediği söylenebilir. Araştırmada konuyla ilgili en etkili faktörün ailenin sosyo-ekonomik imkanları olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu sebeple ailenin okullar kadar hatta okuldan daha fazla etkili olduğu göz önünde bulundurulabilir. Her ne kadar öğrenmenin gerçekleştiği yerler okullar olsa da ailenin imkanlarının çocuk üzerindeki etkileri belirgindir. Sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş ve çocukların eğitimlerini önemseyen ailelerde öğrenme becerileri erken yaşlardan itibaren desteklenmekte ve daha başarılı olan çocuklar öğretim kademelerinde ayrılmaktadır. Türkiye'nin eğitim sisteminde okullar arasındaki farklılıklar kademeler ilerledikçe daha da belirginleşmektedir. Lise giriş sınavında %10-15'lik dilime girebilen öğrenciler daha kaliteli okullarda eğitim alma, becerilerini geliştirme ve daha iyi üniversitelere yerleşme fırsatı elde edebilmektedir. Anadolu imam hatip liseleri için de geçerli olan bu durum sonucunda, sınavda %10-15'lik dilime giren öğrenciler daha iyi olanaklara sahip proje okullarında eğitim alabilmekte ve becerilerini geliştirebilmektedirler. Eğitimde eşitsizlik olarak sonuçlanabilecek bu durumun etkilerini azaltmak için proje kategorisinde yer almayan okulların kalitesinin ve imkanların eşitlenmesi ve %85-90 dilimde, yani çok büyük bir kesimde yer alan öğrencilerin de bu imkanlardan yararlanabilmesi önem arz etmektedir. Bu şekilde sosyo-ekonomik faktörlerin etkisi azaltılarak öğrencilerin öğrenme becerilerini destekleyen eğitim imkânlarına ve ortamlarına erişmesi mümkün olabilecektir.

¹²³ Stephen Brand ve diğerleri, "Middle School Improvement and Reform: Development and Validation of a School-Level Assessment of Climate, Cultural Pluralism, and School Safety," 579; Endya B. Stewart, "School Structural Characteristics, Student Effort, Peer Associations, and Parental Involvement: The Influence of School- and Individual-Level Factors on Academic Achievement," 179-204; Angus J. MacNeil ve diğerleri, "The Effects of School Culture and Climate on Student Achievement," 73-84; Cennet Engin-Demir, "Factors Influencing the Academic Achievement of the Turkish Urban Poor," 17-29; Ming-Te Wang ve Rebecca Holcombe, "Adolescents' Perceptions of School Environment, Engagement, and Academic Achievement in Middle School," 633-62; Amrit Thapa ve diğerleri, "A Review of School Climate Research," 357-85; Catherine P. Bradshaw ve diğerleri, "Measuring School Climate in High Schools: A Focus on Safety, Engagement, and the Environment," 593-604.

Bu bulgular çerçevesinde araştırmada şu öneriler sunulabilir:

- Hem 21. yüzyıl öğrenme becerileri hem de olumlu okul iklimi algısına katkı sağlayan, yakın tarihlerde uygulanmaya başlayan ve okulların yarısında yer almayan atölyelerin okulların tamamına yaygınlaştırılabilir.
- Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi ve bu öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerini edinmesi için öğrenme ortamları iyileştirilerek eğitimde fırsat eşitliği sağlanabilir.
- Öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri kapsamında iş birliği ve esneklik becerileri boyutu en düşük düzeydedir. Bu nedenle okullarda, öğrencilerin grup içerisinde yer aldığı iş birliği kurma becerisini geliştiren proje ve araştırma tabanlı çalışmalar yapılabilir.
- Proje Anadolu imam hatip liseleri için yapılan fiziki alt yapı ve insan kaynakları iyileştirmeleri ve diğer çalışmalar tüm Anadolu imam hatip liselerine yönelik yaygınlaştırılabilir.
- 21. yüzyıl öğrenme becerilerine ailenin etkileri daha detaylı olarak araştırılabilir.

Farklı örneklem ve karma ya da nitel yöntemlerle yeni çalışmalar yapılabilir.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest:

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The authors declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support:

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Etik Kurul Onayı / Ethics Committee Approval:

Bu araştırma, Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu onayı ile yapılmıştır. Tarih: 08.05.2023, Karar no: 2023/75 / This research is conducted with the permission of the Humanities Ethics Committee of Yalova University, decree no: 2023/75, 08.05.2023.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Sümevra Arıcan %50, Şefika Mutlu %50

KAYNAKÇA

- "Millî Eğitim İstatistikleri 2021/2022". Ankara: MEB, 2022. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf (15.08.2023).
- "TBA Nedir? – Tasarım Beceri Atölyeleri.". https://tba.meb.gov.tr/?page_id=293 (15.08.2023)
- "The Definition And Selection Of Key Competencies." OECD, 2005. <https://www.oecd.org/pisa/definition-selection-key-competencies-summary.pdf> (16.08.2023)
- Akın, Erhan ve Hüseyin Kudak. "2023 Eğitim Vizyon Belgesiyle Oluşturulan Drama ve Eleştirel Düşünce Atölyelerinin Türkçe Dersi Akademik Başarısı Üzerine Etkisi." *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7:6 (2020): 58-74.
- Akkurt, Züleyha ve Esra Karabağ Köse. "Öğrenci Başarısının Okul, Öğretmen ve Aileyle İlgili Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47:1 (2019): 1-16.
- Akman, Esra Diker. "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin TIMSS Fen Sonuçlarının 21.yy Beceri Düzeyleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2019.
- Anıl, Duygu. "Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (PISA)'nda Türkiye'deki Öğrencilerin Fen Bilimleri Başarılarını Etkileyen Faktörler." *Eğitim ve Bilim* 34:152 (2010): 87-100.
- Aşlamacı, İbrahim. "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17:1 (2017): 226.
- Avcı, Süleyman, Suat Yapıcı ve Mine Avcı. "Öğretmenlerin Yöntem Tercihlerini Etkileyen Faktörler." *Milli Eğitim Dergisi* 52:240 (2023): 2615-2642.
- Ay, Şule ve Halim Akgöl. "Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi." *Journal of Theoretical Educational Science* 1:2 (2008): 65-75.
- Aybek, Zeynep Kaya, Başak Ercan, Engin Güven ve Rıza Salar. "Farklı Okul Türlerinde Okul İklimi Nasıl Değişmektedir?." *Baskent University Journal of Education* 9:2 (2022): 193-206.
- Aydın, Ayhan, Yılmaz Sarier ve Şengül Uysal. "Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Değişkenler Açısından PISA Matematik Sonuçlarının Karşılaştırılması." *Eğitim ve Bilim* 37:164 (2012): 20-30.
- Bektaş, Fatih ve Ahmet Nalçacı. "Okul İklimi ile Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki." *Sosyal Bilimler Dergisi* 4:13 (2013): 1-13.
- Berberoğlu, Giray ve İlker Kalender. "Öğrenci Başarısını Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi." *Eğitim Bilimleri ve Uygulama* 22: 4 (2005): 21-35.
- Berkant, Hasan Güner ve Serpil Şener Gençoğlu. "Farklı lise türlerinde çalışan matematik öğretmenlerinin matematik eğitimine yönelik görüşleri." *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12:1 (2015): 194-217.

- Bozkurt, Şeyma Büşra ve Hasan Çakır. "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Beceri Düzeylerinin Cinsiyet ve Sınıf Seviyesine Göre İncelenmesi." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 39: 39 (2016): 69-82.
- Bradshaw, Catherine P., Tracy E. Waasdrorp, Katrina J. Debnam ve Sarah Lindstrom Johnson. "Measuring School Climate in High Schools: A Focus on Safety, Engagement, and the Environment." *Journal of School Health* 84: 9 (2014): 593-604.
- Brand, Stephen, Robert Felner, Minsuk Shim, Anne Seitsinger ve Thaddeus Dumas. "Middle School Improvement and Reform: Development and Validation of a School-Level Assessment of Climate, Cultural Pluralism, and School Safety." *Journal of Educational Psychology* 95: 3 (2003): 570-88.
- Bugay Sökmez, Aslı, Figen Çok ve Dilek Avcı. "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algısının İncelenmesi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 53: 2 (2020): 665-92.
- Burke, Johnson ve Larry Christensen. *Eğitim Araştırmaları Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar*. Çev. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap, 2014.
- Bursal, Murat. *SPSS ile Temel Veri Analizleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Büyükoztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016.
- Cansız, Mehmet, Bilgehan Özbaylanlı ve Mustafa Hilmi Çolakoğlu. "Okul Türünün Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi." *Eğitim ve Bilim* 44: 197 (2019): 275-314.
- Cingöz, Zeliha Karaağaç ve Bekir S. Gür. "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Statünün Akademik Başarıya Etkisi PISA 2015 ve TEOG 2017 Sonuçlarının Karşılaştırması." *İnsan ve Toplum* 10:4 (2020): 247-88.
- Cohen, Jonathan, McCabe, Nicholas Michelli ve N.M Pickeral. "School Climate: Research, Policy, Teacher Education and Practice." *Teachers College Record* 111: 1 (2009): 180-213.
- Çelik, Bora Serhat. "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi, İstanbul, 2021.
- Çetin, İsa. "Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2017.
- Çetin, İsmail ve Elif Sağlam Çetin. "Tasarım ve Beceri Atölyeleri Hakkında Okul Yöneticilerinin Görüşleri." *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi* 4:1 (2023): 47-71.
- Çiftçi, Cemil ve Atalay Çağlar. "Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi: Fakirlik Kader Midir?." *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 11: 2 (2014): 155-75.
- Çiftçi, Hasan. "Akran İlişkileri Düzeylerinin Karşılaştırılması: Lise Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7:3 (2018): 1517- 1535.

- Çiftçi, Serkan, Ahmet Yayla ve Abdulkadir Sağlam. "21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında Öğrenci, Öğretmen ve Eğitim Ortamları." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 24 (2021): 718-34.
- Çiner, Suzan ve Süleyman Göksoy. "Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Yöneticilerinin 21. Yüzyıl Becerileri İle Okul İklimi Arasındaki İlişki." *International Journal of Arts* 5: 8 (2022): 1-21.
- De Vellis, Robert F. *Scale Development: Theory and Applications*. Sage Publications, 2. bs. 2003.
- Dinler, Hızır, Ahmet Simsar ve Vakkas Yalçın. "3-6 Yaş Çocukların 21. Yüzyıl Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi* 8: 2 (2021): 281-303.
- Doğan, Soner. "Lise Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları." *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (2012): 55-92.
- Dönmez, Şerife ve Aslı Taylı. "Ortaokul Öğrencilerinde Okul İklimi, Okula Bağlılık ve Okul Yaşam Kalitesi Algısının İncelenmesi." *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 9:2 (2018): 1-17.
- Durnalı, Mehmet ve Bijen Filiz. "Delaware Okul İklimi Ölçeği Öğrenci Versiyonunun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27:6 (2019): 2651-61.
- Ekşi, Halil, Nesrullah Okan ve Ayşe Sena Ayhan. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı." *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2:2 (2018): 209-241.
- Engin, Ali Osman ve Murat Korucuk. "Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41:2 (2021): 1081-1119.
- Engin-Demir, Cennet. "Factors Influencing the Academic Achievement of the Turkish Urban Poor." *International Journal of Educational Development* 29:1 (2009): 17-29.
- Erbil, Deniz Gökçe, Erdal Demir ve Burcu Armağan Erbil. "Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi." *Turkish Studies-Educational Sciences* 16:3 (2021): 1473-1493.
- Erden, Seval ve Saliha Yılmaz. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsanî Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi." *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 6:2 (2016): 387 - 414.
- Erdoğan, Elif ve Meltem Acar Güvendir. "Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programında Öğrencilerin Sosyoekonomik Özellikleri ile Okuma Becerileri Arasındaki İlişki." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019): 493-523.
- F. Filiz Çicek Semra (Tican) Başaran Atilla Demirbaş (Araştırma Ekibi), *21. Yüzyıla Girerken Türk Eğitim Sisteminin İhtiyaç Duyduğu Çağdaş Öğretmen Profili*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2001.
- Fındık, Leyla Yılmaz ve Yüksel Kavak. "Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Açından Dezavantajlı Öğrencilerin PISA 2009 Başarılarının Değerlendirilmesi." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 2:2 (2013): 249-73.

- Gelbal, Selahattin ve Burhanettin Özdemir. "PISA 2009 Sonuçlarına Göre Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörlerin Kanonik Ortak Etki Analizi ile İncelenmesi." *Eğitim ve Bilim* 39:175 (2014): 41-57.
- Gelbal, Selahattin. "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyoekonomik Özelliklerinin Türkçe Başarısı Üzerinde Etkisi." *Eğitim ve Bilim* 33:150 (2008): 1-13.
- Göcen, Gülüşan ve Zeynep Kaya. "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmen ve Yöneticilerin Okul İklim Algısı ve Bu Algıya Etki Eden Faktörler (İstanbul Örneği)." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (2014): 67-102.
- Göktepe Yıldız, Sevda. "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi* 51 (2020): 884-97.
- Güleş, Enes ve Hasan Kılınc. "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım Beceri Atölyelerine İlişkin Görüşleri." *Turkish Studies- Education* 15:6 (2021): 4227-45.
- Gülhan, Filiz. "Okul Paydaşlarının Tasarım Beceri Atölyelerine Yönelik Beklentilerine Dayalı Görüşlerinin Değerlendirilmesi." *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi* 7:15 (2021): 235-60.
- Gündoğan, Aslı ve Beyhan Can. "Sınıf Öğretmenlerinin Tasarım-Beceri Atölyeleri Hakkındaki Görüşleri." *Turkish Studies* 15:2 (14 Mayıs 2020): 851-76.
- Gürbüz, Sait ve Faruk Şahin. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Felsefe-Yöntem-Analiz)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Gürel, Hülya. "Lise Öğrencilerinin Sınav Kaygısı Düzeyleri ile Okul İklimi Arasındaki İlişki." Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 2021.
- Güzle Kayır, Çiğdem. "PISA 2009-Türkiye Verilerine Dayanarak Okuma Becerileri Alanında Başarılı Okullar ile Başarısız Okulları Ayırt Eden Okul İçi Etmenler ve Sosyo-Ekonomik Faktörler." Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2012.
- Hamarat, Ercenk. "21. Yüzyıl Becerileri Odağında Türkiye'nin Eğitim Politikaları." İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2019.
- Hoy, Wayne K., C. John Tarter ve Robert B. Kottkamp. *Openschools/Healthy Schools: Measuring Organizational Climate*. Newbury Park: Sage Publications, 1991. https://www.waynekhoy.com/pdfs/open_schools_healthy_schools_book.pdf (15.08.2023).
- İslamoğlu, Ahmet ve Ümit Alnıaçık. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016.
- Karabağ Köse, Esra. "Dezavantajlı Bölge Okullarında Öğrenim Gören Risk Altındaki Öğrencilerin Okul Bağlılıklarını Etkileyen Faktörler." *Eğitim ve Bilim* 44:199 (2019): 321-36.
- Karabay, Ersoy. "Sosyo - Kültürel Değişkenlerin PISA Fen Okuryazarlığını Yordama Gücünün Yıllara Göre İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2012.
- Karadağ, Engin, Sabiha İşçi, Özge Öztekin ve Suat Anar. "Okul İklimi ve Akademik Başarı İlişkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması." *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17: 2 (2016): 107-22.

- Karakaş, Münevver. "Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilimlerine Yönelik 21.yüzyıl Beceri Düzeylerinin Ölçülmesi." Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2015.
- Karaman, Davut. "Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi." *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 11 (2021): 11-37.
- Karaman, Özlem ve Filiz Yurtal. "Şiddetin Yaygın Olduğu Okullarda Öğrencilerin Okul İklimine İlişkin Algıları." *İlköğretim Online* 14:2 (2015): 421-29.
- Karateke, Tuncay. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları." *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23:3 (2019): 1235-56.
- Kasap, Yusuf, Nuri Doğan ve Mustafa Köroğlu. "Lojistik Regresyon Yöntemi ile Farklı Başarı Düzeyindeki Ülkelerin PISA Başarı Düzeylerini Etkileyen Önemli Değişkenlerin İncelenmesi." *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24: 3 (2022): 590-99.
- Kaya, Abdurrahman. "Proje Okullarının Yapı ve İşleyişine İlişkin Bir Örnek Olay İncelmesi." *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 49:49 (2019): 69-97.
- Kaya, Sibel. "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin Öğrenci Tükenmişliği ve Okul Bağlılığı İle İlişkisi." Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2017.
- Kayri, Murat. "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19 (2009): 51-64.,
- Koç, Ahmet. "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları ile Okula Bağlılıkları Arasındaki İlişki." *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10:2 (2021): 798-812.
- Koç, Ahmet. "Proje Kapsamında Olan ve Olmayan AİHL'lerin Etkili Okul Özelliklerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi." *EKEV Akademi Dergisi* 80 (2019): 1-24.
- Köklü, Nilgün, Şener Büyüköztürk ve Ömay Çokluk-Bökeoğlu. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi, 2007.
- Kurt, Türker ve Temel Çalık. "Okul İklimi Ölçeği'nin (OİÖ) Geliştirilmesi." *Eğitim ve Bilim* 35:157 (2010): 167-80.
- MacNeil, Angus J., Doris L. Prater ve Steve Busch. "The Effects of School Culture and Climate on Student Achievement." *International Journal of Leadership in Education* 12:1 (2009): 73-84.
- MEB. *21. Yüzyıl Öğrenci Profili*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2011. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/21.%20yy_og_pro.pdf (15.08.2023).
- MEB. "2023 Eğitim Vizyonu." Milli Eğitim Bakanlığı, 2018. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf (15.08.2023).
- Nacaroğlu, Oğuzhan. "Özel Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 53: 2 (2020): 693-721.

- Okatan, Özlem. "PISA 2018 Türkiye Okuma Başarısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 60 (2021): 331-53.
- Orhan Göksün, Derya ve Adile Aşkın Kurt. "Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki." *Eğitim ve Bilim* 42:190 (2017): 107-30.
- Orhan, Ali ve İnan Tekin. "A Study on High School Students' Critical Thinking Skills." *Sakarya University Journal of Education* 12:2 (2022): 344-66.
- Önür, Zehra ve İshak Kozikoğlu. "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri." *Trakya Eğitim Dergisi* 9:3 (2019): 627-48.
- Özdamar, Kazım. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1*. 9. bs. Eskişehir: Nisan Kitabevi, 2013.
- Özdemir, Murat. "Lise Öğrencilerinin Metaforik Okul Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi." *Eğitim ve Bilim* 37:163 (2012): 96-109.
- Özdemir, Şuayip ve Tuncay Karateke. "İmam-Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okullarından Memnuniyet Durumu ve Lise Tercihleri (Elazığ Örneği)." İçinde *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, editör İlhan Erdem, İbrahim Aşlamacı ve Recep Uçar, C. 2. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.
- Özdemir, Şuayip ve Tuncay Karateke. "Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018): 5-33.
- Özensel, Ertan ve Mehmet Ali Aydemir. "Türkiye İmam Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması (Temel Sorunlar, Beklentiler ve Değer Yapıları." TİMAV, 2016. <http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/T%C3%BCrkiye-%C4%B0mam-Hatip-Lisesi-%C3%96%C4%9Frenci-Profil-Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1.pdf> (15.08.2023).
- Özer Özkan, Yeşim ve Meltem Acar Güvendir. "Socioeconomic Factors of Students' Relation to Mathematic Achievement: Comparison of PISA and ÖBBS." *International Online Journal of Educational Sciences* 6:3 (2014): 776-89.
- Özgenel, Mustafa, Filiz Çalışkan Yılmaz ve Feyza Baydar. "School Climate as a Predictor of Secondary School Students' School Attachment." *Eurasian Journal of Educational Research* 18:78 (2018): 1-30.
- Özoğlu, Meryem ve Bekir S. Gür. "Ortaöğretime Geçişte Kapsamlı Akademik Gruplama ve Eşitsizliğin Yeniden Üretimi." *İnsan ve Toplum* 13:2 (2023): 185-216.
- Pehlivan, Bahadır ve Mustafa Özgenel. "Farklı Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okul İklimi Algıları İle Okula Bağlılıkları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *TAY Journal* 4:2 (2020): 152-66.
- Pehlivan, Bahadır. "Farklı Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Algıladıkları Okul İklimi İle Okula Bağlılıkları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2020.
- Sarı, Mediha, Eyyüp Ötünç, ve Halil Erceylan. "Liselerde Okul Yaşam Kalitesi: Adana İli Örneği." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 50:50 (2007): 297-320.

- Sarı, Mediha. "Okul Yaşamının Değerlendirilmesi: Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerliliği." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 42 (2012): 344-55.
- Sarıer, Yılmaz. "TIMSS Uygulamalarında Türkiye'nin Performansı ve Akademik Başarıyı Yordayan Değişkenler." *Temel Eğitim* 2: 2 (2020): 6-27.
- Sarıer, Yılmaz. "Türkiye'de Öğrencilerin Akademik Başarısını Etkileyen Faktörler: Bir Meta-Analiz Çalışması." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 31: 3 (2016): 609-27.
- Stewart, Endya B. "School Structural Characteristics, Student Effort, Peer Associations, and Parental Involvement: The Influence of School- and Individual-Level Factors on Academic Achievement." *Education and Urban Society* 40: 2 (2008): 179-204.
- Suna, H. Eren ve Mahmut Özer. "Türkiye'de Sosyoekonomik Düzey ve Okullar Arası Başarı Farklarının Akademik Başarı ile İlişkisi." *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi* 12:1 (2021): 54-70.
- Suna, H. Eren, Hande Tanberkan, Bekir S. Gür, Perc Matjaz ve Mahmut Özer. "Akademik Başarının Yordayıcıları: Sosyoekonomik Düzey ve Okul Türü." *Journal of Economy Culture and Society* 61:1 (2020): 41-64.
- Suna, H. Eren, Hande Tanberkan, Umut Erkin Taş, Emine Eroğlu ve Ümare Altun. "PISA 2018 Türkiye Ön Raporu." Ankara: MEB, 2019.
- Suna, H. Eren, Mahmut Özer, Sadri Şensoy, Bekir S. Gür, Selahattin Gelbal ve Petek Aşkar. "Türkiye'de Akademik Başarının Belirleyicileri." *Journal of Economy Culture and Society* 64 (2021): 143-62.
- Tabak, Hasan. "Eğitime Aile Katılımı: Sosyo-Ekonomik Özellikler Etkiliyor Mu?." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 39:1 (2020): 104-21.
- Tarhan, Hümevra ve Tuncay Karateke. "Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi." *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12:2 (2021): 481-516.
- Taş, Umut Erkin, Özge Arıcı, Hatun Betül Ozarkan ve Barış Özgürlük. "PISA 2015 Ulusal Raporu." Ankara: MEB, 2016. https://odsgm.meb.gov.tr/test/analizler/docs/PISA/PISA2015_Ulusal_Rapor.pdf.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. 4. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Tavşanlı, Ömer Faruk, Kenan Birgül ve Aynur Oksal. "Ortaokul Öğrencilerinin Okul İklimine Yönelik Algılarını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi." *Turkish Studies* 11:9 (2016): 821-38.
- TEDMEM. "TALIS 2018 Sonuçları ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler." Ankara: Türk Eğitim Derneği, 2019.
- Teyfur, Mehmet ve Emine Teyfur. "Ortaöğretim Öğretmenlerinin İşbirlikli Öğrenme Uygulamaları Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (İzmir/Bornova Örneği)." *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 1:51 (2021): 133-150.
- Thapa, Amrit, Jonathan Cohen, Shawn Guffey ve Ann Higgins-D'Alessandro. "A Review of School Climate Research." *Review of Educational Research* 83:3 (2013): 357-85.

- Tican, Canses ve Sabahattin Deniz. "Pre-Service Teachers' Opinions About the Use of 21st Century Learner and 21st Century Teacher Skills." *European Journal of Educational Research* 8:1 (2019): 181-97.
- Tosun, Aybiçe. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin XXI. Yüzyıl Öğrenen ve Öğreten Becerilerini Kullanım Düzeyleri." *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2019): 287-309.
- Tosun, Cemal ve Kazım Selek. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okullarındaki Kurumsal Kapasiteye Yönelik Değerlendirmelerinin Okul Gelişim Modeli Açısından İncelenmesi." *Kalemname* 8:15 (2023): 156-88.
- Türel, Yalın Kılıç, Ali Şimşek, Cemre Güneş Şengül Vautier, Emine Şimşek ve Fırat Kızıltepe. "21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu." Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2023. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_degerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf (15.08.2023).
- Türkan, Azmi ve Bülent Alcı. "2012 PISA Matematik Testi Puanlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Ege Eğitim Dergisi* 16:2 (2015): 358-72.
- Uzun, Gülçin ve Ömay Çokluk Bökeoğlu. "Akademik Başarının Okul, Aile ve Öğrenci Özellikleri ile İlişkinin Çok Düzeyli Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İncelenmesi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 52:3 (2019): 655-84.
- Wang, Ming-Te ve Rebecca Holcombe. "Adolescents' Perceptions of School Environment, Engagement, and Academic Achievement in Middle School." *American Educational Research Journal* 47:3 (2010): 633-62.
- Yavuz, Sinan ve Metin Odabaş. "Öğrencilerin Sosyoekonomik Düzeylerinin TEOG Matematik Başarısına Etkisi." *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi* 7:1 (2016): 85-95.
- Yelgün, Aydın ve İbrahim Karaman. "Düşük Sosyoekonomik Düzeydeki Mahallede Bulunan Bir İlköğretim Okulunda Akademik Başarıyı Düşüren Faktörler Nelerdir?." *Eğitim ve Bilim* 40:179 (2015): 251-68.
- Yeşilyurt, Etem. "Öğretmenlerin Öğretim Yöntemlerini Kullanma Amaçları ve Karşılaştıkları Sorunlar." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17:1 (2013): 163-188.
- Yıldırım, Ahmet, Barış Özgürlük, Burcu Parlak, Emre Gönen ve Muhsin Polat. "TIMSS 2015 Ulusal Matematik ve Fen Bilimleri Ön Raporu 4. ve 8. Sınıflar." Ankara: MEB, 2016.
- Yıldırım, Ramazan ve Şaban Ortak. "Ortaokul Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilenme Becerilerini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesi." *Turkish Studies-Educational Sciences* 16:6 (2021): 2683-2701.
- Yolsal, Handan. "Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Statülerinin PISA 2012 Başarıları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi." *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 5:3 (2017): 7-27.
- Zengin, Mahmut ve Davut Karaman. "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri." *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020): 403-31.

- Zeybek, Gülçin. "Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi." *International Journal of Social Sciences and Education Research* 5:2 (2019): 142-56.
- Zullig, Keith J., Tommy M. Koopman, Jon M. Patton ve Valerie A. Ubbes. "School Climate: Historical Review, Instrument Development, and School Assessment." *Journal of Psychoeducational Assessment* 28:2 (2010): 139-52.